

Ազգ

12 ԱՅԻՄ 2017 ՈՒՐՔԱԹ 18(5466)

ԱՄՆ հնարավոր է արգելի նաև եվրոպացիների համակարգիչները ձեռքի ուղեբեռում

Գերմանական «Դի վեյթ»-ն արդիւն արդեն ծանուցել էր, թէ ԱՄՆ դաշնային զինուորական զորքերը այն երկրների ցուցակը, որոնց ավիատուներին ձեռքի ուղեբեռում արգելում են էլեկտրոնային սարքերի ներառումը: ԱՄՆ, նաև Մեծ Բրիտանիա ուղեւորվող մի շարք մահմեդական երկրներում արգելվում են համար այդ արգելքն արդեն գործում է, այժմ խոսքը նաև եվրոպական ընկերությունների մասին է: Թե երբ է այն գործնականում կիրառվելու, հսակ ժամկետ չի նշվում, բայց եվրոհամաձայնագրով արդեն սեղյակ է: ԱՄՆ այդ սահմանափակումը հիմնավորում է ահաբեկչության վստահության, իսկ բրիտանական գաղտնի ծառայությունները սեղեկություններ ունեն դուրսևեր համակարգիչների, iPad-ի օգնությամբ ահաբեկչական գործողություններ կազմակերպելու վերաբերյալ: Գերմանական ՉԼՄ-ները հիշեցնում են, թէ այս արգելքը վնասելու է «Լուսնային»-ի համար եկամտաբեր՝ բիզնես դասի հիմնականում գործարար ուղեւորներին, որ սովոր են թռիչքի ժամանակ աշխատել:

ՄԱՆԻՏ ՆՈՒՐՔԱԹ, Գերմանիա

ՀԱՍԱՐԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԹԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Օրերի շեշտ

Կովկասի թալիբանները եւ... միջմասկութային երկխոսությունը

Մի ֆանի օր առաջ, մայիսի 5-6-ը, Բաքվում գումարվեց «Միջմասկութային երկխոսության համաբարձրող ֆորում» կոչվող հավաքը Իլիան Ալիևի հովանավորությամբ եւ UNESCO-ի, ՄԱԿ-ի ֆաղաբարձությունների դաշինք, ՄԱԿ-ի համաբարձրող գրասենյակում, ISESCO, Եվրոխորհրդի հյուսիս-հարավ կենտրոն եւ միջազգային այլ կազմակերպությունների համագործակցությամբ: Բաքվում 4-րդ անգամ գումարվող այդ հավաքին, ըստ Ազերբայջանի սեղեկավորության, հրավիրված են եղել աշխարհի սարբեր երկրներից շուրջ 200 մասնակիցներ, ինչպես նաև միջազգային մամուլը:

Տեղեկությունները ֆաղելով բացառապես նույն գործակալություն անգլերեն հաղորդագրություններից, ֆանի որ միջազգային լրատվամիջոցները առայժմ ձեռնդրած են մնում որևէ լրատվություն հայթայթելուց (հակառակ որ Բաքուն նախադեմ մեծ գումարներ էր ծախսել գովազդային ֆոն աղաղակելու նպատակով), կարող են վստահորեն ասել, որ, այո, ինչպես 2011 թ.-ից ի վեր երկու տարի մեկ գումարվող նախորդ համաժողովները, այս անգամ եւս այդ միջազգային ֆորումը կոչվածը չունեն որևէ այլ նպատակ, գիտական որևէ առաջադրանք, ֆան մեկապարարանոց ֆարգությունը, մեկ անգամ եւս ողնելը, թէ Ադրբեյջանը հանդուրժողականության, խաղաղ գոյակցության, մեակույթների ու կրոնների միջեւ երկխոսության, կայուն զարգացման դրախտակայրն է, Արեւել-Արեւմուտ մեակութային հանդիպարակարգումը, որ դաշնակցական են մարդու իրավունքները, իսկ ազատությունը՝ երաշխավորված: Թե՛ Իլիան Ալիևի բացման խոստում, թե՛ վարչակարգի արտաքին հարաբերությունների գծով ղեկավար Նովրուզ Մահմադովի եւ թե՛ խորհրդարանի միջազգային եւ միջխորհրդարանական կադերի հանձնաժողովի նախագահ Սամադ Սեյիդովի ելույթներում ընդգծվում էր, սակայն սովորականից մեղմ, որ այսօրվա իդեալական երկիրը 25 տարի ի վեր իր մի մասով գրավված է մնում Հայաստանի կողմից, սակայն, ավելացվում էր, Բաքուն վճռական է միայն խաղաղ բանակցություններով լուծելու այդ հարցը եւս:

Հայկական լսարանի համար այս բոլորը նորություն չեն. ադրբեյջանցի լավ գիտեն ինչը որեւէ դեմ է ասել եւ մանավանդ՝ ինչը ինչպես դեմ է ասել: Ու դեմ է խոստովանել, որ նրան մնան հավանքները շատ լավ են կազմակերպում, հասկապես երբ հարցը վերաբերում է անբովանդակ ձեռքին:

Միակ նորությունը կլինի այն, որ օտարերկրյա մասնակիցներից ոմանք, մանավանդ միջազգային կեղծ ունեցող կազմակերպությունները, ինչպիսին են Global Compass-ը, Guerraud-Hermés միջազգային հիմնադրամը, կամ զոնե Եվրոխորհրդի ներկայացուցիչները առարկեին իմնագովություն այդ փառանքների դեմ եւ, անվազն, հիշեցնեին դեմական վանդալիզմի՝ հայկական ֆաղաբարձության հետքերի սիսեմասիկ անհետացման եւ հասկապես 1998-ից մինչեւ 2003 թ.-ը Տուրքիայի խաչարարարարանների թալիբանափող ոչնչացման (ի դեմ, այդ ժամանակ Ադրբեյջանի մեակույթի նախարար Բյուլբյուլյովը եւ, այժմ UNESCO-ի Տեղեկատվության հովանավորը) փաստերը՝ որոնք թուրքական հանդուրժողականության ամենացայտուն օրինակ: Կամ զոնե Իրանից ժամանած (թե՛ որևէ մեկը այդ երկրից ներկա է գնվել այդ հավաքին) որևէ դաշնակցական հիշեցներ մեակութային այն բազմաթիվ գողությունների ու յուրացումների մասին, որ հյուրընկալ երկիրը, միջադեմականորեն, իրականացրել է դարսիկ գրականության, ճարտարապետության, երաժշտության նկատմամբ: Միջազգային անկախ լրատվության բացակայության դաշնակցություն մեզ հայսին չէ մնան ճանաչախոսության որևէ օրինակ:

Փոխարենը, կրկին հիմք ընդունելով Ազերբայջանի հաղորդագրությունները, երկրորդ հավաքի ժամանակ շատ անգամ են եղել շողորբություններ ու ֆեմալիզմ: Օրինակ, անթափույց մեակութային բացառիկ մուուներ են Մեծ Բրիտանիայի խորհրդարանի դաշնակցական ֆիլին Չահիդա Փարվին Մանզուրի (Zahida Parveen Manzoor) եւ Մ. Նահանգների Էթնիկական փոխհասակացողության հիմնադրամի նախագահ՝ Նաբբի Մարկ Շնեյերի (Marc Schneier) ելույթները: Առաջինը ասել է. «Նախագահ (Ալիևի) ուղերձի համար եւ երախտադարս են. թվում է՝ նա նախադեմ կարողացել է մեր մտածումները», մինչ Նաբբին դարգապես Ադրբեյջանը հոչակել է «ողջ աշխարհում հանդուրժողականության մողել»:

Ընթերցողներին ցանցերը, վստահ են, կրկին դիմելի հիշեմ նախադրարներն ու խավարը: Ի զուր: Դրանք արդեն հոմանիչ են դարձել որոնք չենեղան մեր անգործունեությանը, ծուկությանը, «խորհրդարանական» շղարժի ներքո: Մինչդեռ ադրբեյջանական այս նախաձեռնությունից բխող սխուր եզրակացությունը մեկն է՝ Բաքուն մերսից անբողոքությամբ գրավել է UNESCO-ն եւ, երկրորդ, «միջազգային 4-րդ ֆորումը» բեմեֆիսն էր Բյուլբյուլյովի՝ առաջիկա ընթացություններին ընդառաջ:

Ինչ կարող են հակադրել այս բոլորին՝ Հայաստանի Հանրապետությունը եւ Արցախի Հանրապետությունը դեմ է հոչակել մեակութային մեկ եւ միասնական տարածք: Բայց այս մասին՝ հաջորդիվ:

ՆՈՒՐՔԱԹ

Պետության խնդիրների լուծումն ու ինսրիգային կառավարումն իրար հակացուցված են

ՍԱՐԻԵՍԱ ԽԱԶՆՏՐՅԱԼ

Հայաստանում մարդկանց միջին շարունակում են զբաղեցնել ներաշխարհային ինսրիգները: Խոսքը ոչ թե ասեմք Տավուչի մարզի սահմանամերձ Պառավաբարում աղող Արեակի ու Մարինեի մեֆի մասին է, որը միայն ու միայն մի բան է զբաղեցնում՝ ոնց անվսանգ սիրություն անել իրենց դաշն ու այգուն, այլ իշխանական տարբեր խմբավորումների եւ նրանց մերձ լրատվամիջոցների մեֆի, որի գլխավոր զբաղեցնողը բոլորովին այլ թեմաներն են՝ ով որեւէ է նեանակվելու, ով լուծեց անեմավերելներում բարեխոսելու հարցերը, ով հաջող չեզոքացրեց մրցակցին եւ այլն:

«Մերձ» լրատվամիջոցներին ներառում ենք, ֆանի որ նրանցից շատերի գոյությունը կախված է նրանից, թե ինչպես հաջող կեղակավորվեն իրենց շեֆերը: Բնականաբար՝ ինսրիգներն եւ այդ ինսրիգների լրատվական արտաբուլանն են մեր անեմուրյա կյանքի հիմնական բաղկացուցիչը դարձել:

Իսկ ընդհանրապես՝ այդպես է լինում այն երկրներում, որեւէ որեւէ բան հրապարակային եւ հանրային հասանելիության մակարդակում չի կասարվում, այլ զաղսնիության ֆողի ներքո, առավել եւս՝ երկու-երեք մարդու որոշմամբ, որեւէ որեւէ մեկի որեւէ դաշնունում հայսնվելը ոչ թե աշխարհում հանրահայտ չափորոշիչների, այլ բոլորովին այլ հասկանիչների ու հանգամանքների արդյունք են: Ընթացություններ լինեն-չլինեն: Խորհրդարանական կարգ լինի երկրում, թե՛ նախագահական: Այնպես որ՝ վաղուց դեմ է զարմանալ այդ բոլորի վրա եւ փրկիստփայրեն, օլիմպի-

ական հանգսությամբ հետեւել այն բանին, թե ով՝ ում է խժռում, ով՝ ում դեմ է ինսրիգ լարում, եւ ով է այդ բոլորին ֆնծիծաղով հետեւելով՝ հարթում ավագի վրա զծվող ամեն դաշնակց: Զգիտեմ՝ հունդն է շատ էս մեր ասածի մեջ, բարեհող կամիթը (ֆանի որ խոսքը մեր ազգակիցների մասին է՝ ովքեր էլ նրանք լինեն), դառը սարկաճը, թե, այնուամենայնիվ, ափսոսանք, որ ամեն ինչ այլ կերպ՝ բնականոն ու մարդկային չէ:

Ընդհանրապես՝ արդեն տասնամյակից ավելի ինսրիգներով կառավարվող մեր ֆաղաբար եւ սնեսական շեֆերը այնպես են հեռացել դեմական մտածողությունից, բոլոր խնդիրներին դեմության ներկայացուցիչ դաշնակցից, եւ ոչ թե անձնաշատ բացվածից նայելու գործելակերպից, որ շատ էլ զարմանալի չէ, այո, սեղի ունեցողը, չնայած այն հանգամանքին, որ ինսրիգներով կառավարումը հակացուցված է դեմության խնդիրները լուծելուն:

Պակեղացրեք մի ընթացիք, որեւէ խնդիրները լուծվում են ոչ թե համագործակցության, փոխզիջումների արդյունքում, այլ ընդա-

մենը կոշտ մրցակցությամբ փորձել արվում ի ցույց դնել, թե ով է ավելի շատ ջանք գործարարում այս կամ այն խնդրի լուծման ուղղությամբ, այդպիսով այդ խնդիրների լուծումը ֆիչ հավանական դարձնելով եւ խթանելով երկդաշնակությունն ու ասելությունը միմյանց հանդեմ: Այս իմաստով երեւի ճիշտ է վարչապետ Կարեն Կարապետյանը, երբ ասում է, թե Հայաստանում դեմ է փոխվեմ որոշումների կայացման ընթացակարգը, էլիսայի դեղը, հանրության հետ էլիսայի հարաբերության ձեւն ու բովանդակությունը:

Անցնեմք առաջ եւ հետեւեմք օրվա հրամանին եւ առարկայանցնեմք մեր նախաբանը

Բոլորն արդեն ամիսներ, իսկ ավելի սասիկ՝ ընթացություններին հաջորդող այս մեկ ամիսը զբաղված են անլուծելի թվացող գորդյան հանգույցը բացելու գործով, թե արդյոք 2018-ից հետո Կարեն Կարապետյանը կկարողանա՞ մնալ վարչապետ, թե, այնուամենայնիվ, ամեն ինչ կվերադառնա ի շրջան յուր: ➔

Նոր կոալիցիա՝ հին ընկերների հետ

Հինգաբարձի օրը նախագահականում ՀՀԿ-ն եւ ՀՀԴ-ն կոալիցիոն համագործակցության մասին նոր հուրագիր են ստորագրել: Արտոդությանը մասնակցել են նախագահ Սերժ Սարգսյանը, վարչապետ Կարապետյանը, ֆաղաբարձ Մարգարյանը, ՀՀԴ-ից՝ Հրան Մարգարյանը, Արմեն Ռուսամյանը, այլն:

Հուրագիրը ստորագրել են Արմեն Աւոսյանը՝ ՀՀԿ-ից եւ Աղվան Վարդանյանը՝ ՀՀԴ-ից: Վարդանյանը նեւ է, որ հուրագիրը դաշնոն

ստանալու մասին չէ, չնայած ՀՀԴ ներկայացուցիչը սեղեկացրել է, որ հուրագրով վարչապետ առաջադրելու իրավունքը վերադաշնակված է ՀՀԿ-ին, իսկ նախարարներ նեանակվելու են համաշեղ երկկողմ նեանակումների արդյունքում:

Արմեն Աւոսյանն իր հերթին նեւ է, որ ի տարբերություն նախորդ հուրագրի, նոր կոալիցիոն հուրագիրը լիարժեք է:

Լիարժեք փոխգործակցություն ենք մողթում հին ընկերներին՝ ՀՀԿ-ին եւ ՀՀԴ-ին:

Երրորդան եւ Թրամփ: Պայքար Սիրիայի հարցի շուրջը

Արդյոք արեւային կամ քամու էներգիան կդառնա՞ այլընտրանք

ԶժԻ, ԱՄՆ-ի եւ Բրիտանիայի անդրկասայան երթուղին...

էջ 4

էջ 8

էջ 11

ՅԱԿՈՒ ՄԻԶԱՅԵԼԵԱՆ

ԻՆՆ ԱՆԱԳԱՆԻ

Երանի ամեն սարի ֆաղափառության համար... Անագանի ու ֆաղափառի ընդհանրությունները...

Կը կարծեն, շարժան ֆաղափառի խորհրդարանի ընդհանրություններն...

Ինչ որ գիտեն, որեւէ երկրի անագանին կը կազմուի ֆաղափ ամենադասակարգելի...

Ես նոր ֆաղափառ եմ, դիտելու սովորություն ունիմ եւ կարգ մը զգեղ երևույթներ կամ թերություններ, որոնց ընտելացած կը լլայ այստեղ ծնած ու մեծցած երեւանցին...

Աւելորդ չեն նկատել կրկին անգամ գառնի յիշեցնելը: Առաջին հերթին մուրացկանները վերանայու են ֆաղափ հրապարակել եւ գլխաւոր փողոցներէն, ասիկա երեւանի վերին է, հարկ է բուծել: Երթելու փողոցները (հրապարակներ) միշտ էր մեծապատիւ, որոնք զորքերը առաւելագոյն Երանի համար երթելու դիմումներն...

Անհրաւ կերպով «սեփականացուած» սարածներ, որոնք Երանի աղբիւր դարձուցած են թիկունքին անուր որո անանձնաճանաչներ, հարկ է թօթափել իրենց «Տերերէն»: Զաղափի զանազան վայրերու մէջ հանրային զուգարաններ տեղադրել:

Այնպէս որ Երան կարգ մը այգիներ, ինչպէս Սուրբ Երանի թաղի մէջ, բարեկարգուելու է: Այգիներուն մէջ գուգարաններ անվճար ըլլալու են:

Սովորական մեքենաներուն եւ թափախներուն մուգացուած աղակիները վերադառնալու են իրենց թափանցիկութեան: Այսպիսի ամօթալի բան օրէնքով արգիլուած ըլլալու էր ուրիշ երկիրներու մօտ:

Անուշ կարելի է շարժել երկարել. նորընտի կամ վերընտուած ֆաղափառներն ու անագանի մասնաւոր են այս բոլորը ցուցակագրելու եւ հերթով իրականացնելու, թէ՛ միտք մտնան իրենց տուած խոստումներն ու բաւարարուին միայն զուգարանին կամ դիրքին ընձեռած զաղափներով:

Երգելու ու շարժելու մեքենաներով երեւանի զովքը հիւսելը բնաւ բաւարար չէ:

Պատերազմի երեք մասնակիցների մեծարում ՌԱԿ Ընտրակի գրասենյակում

Գյումրիում մայիսյան հաղթանակներին նվիրված համաֆաղափային հանդիսություններից հետո ուժազարմ մի միջոցառում էր կազմակերպվել ՌԱԿ Ընտրակի մարզային գրասենյակում: Ինչպէս մասնակիցներին ողջունելով նշեց այս կառույցի զանազան մասնակցներին ողջունելով նշեց այս կառույցի զանազան մասնակցներին ողջունելով նշեց այս կառույցի զանազան մասնակցներին...

Մեր նոր մասնության հերոսականությունը կերտող երեք սերունդի ներկայացուցիչներին ՌԱԿ մարզային կառույցի ղեկավարը ի հուժ այդ օրվա նվիրեց շայնոց մասնությանը նվիրված գրեթէ: Գ. Մ.

Պետության խնդիրների լուծումն ու ինտրիգային կառավարումն իրար հակացուցված են

1 Իհարկե, շատ բան հասկանալի կլինի եկող հինգ ամիսների գումարվելիք նոր Ազգային ժողովի առաջին նիստում, երբ հասկանալի կլինի՝ ովքեր են լինելու Ազգային ժողովի նախագահն ու նրա տեղակալները, ովքեր են ԱԺ մյուս առաջնորդները՝ հասկանալի կլինի հանձնաժողովների նախագահների ղեկավարները...

լու ինչ-որ փոփոխություններ կատարել են կյանքում: Եթե առաջինն է՝ մեծ փոփոխություններ մեծ չէ ստատել նաեւ Ազգային ժողովում այս մեկ տարվա համար՝ կարող է Գալուստ Սահակյանը դեռ մեկ մեկ սարի լինել Ազգային ժողովի նախագահը եւ օգնել՝ անցավ նախադասությունները անցումը, քանի որ նորերից ոչ մեկը՝ ոչ Եղուարդ Շարմազանյանը, ոչ Արմինե Դավթյանը, ոչ մի այլ՝ անստատի անուն դա անելու փորձառությունը չունեն, իսկ Կարեն Կարապետյանի (Սամվել Կարապետյանի եղբոր)՝ ԱԺ նախագահ դառնալը հստակ մեծ է նշանակի այսօրվա վարչապետի թեւ հաղթանակը եւ հետագա ղեկավարումը, որը սակայն այնքան էլ իրական չի թվում, չնայած նա հաստատականորեն դրական դասախոս էր քննարկում այդպիսի հարցերին: Իրական չի թվում, քանի որ այդպիսի իրավիճակի հակառակորդները մի քանի ցերեպներ են:

Մի խոսքով՝ այս իմաստով եւս նոր Ազգային ժողովի մեկնարկը հետաքրքիր կլինի ունի իր մեջ: Այսինքն՝ «Ինտրիգ, ինտրիգ մինչեւ վերջ»:

Վերջում մի փոքր քարոզություն մտցնեմք թեթեւ ուժի անցնելով

Մեր երկրում, բացի նշանակություններից, դրան համարժեք մի քանի այլ զարմանալի ինտրիգային բաներ էլ են կատարվում: Ասեմք՝ «Մախրու Չայասան» ծրագրով անձամբ զբաղվում է երկրի վարչապետը, նրա հանձնարարականով էլ՝ նախկին նախագահը, լսած կա՞մ այդպիսի բան:

Իսկ թե ինչու իրենց բուն գործը հենց համադասախոս ստորաբաժանումները չեն զբաղվում, սա էլ երեւի միայն սասանան կիմանա: Թե ինչու միտք իր բան ու գործը թողած՝ նախկին նախագահը քաղաքի ինֆունկցիայի ղեկավար էլ են կատարվում, իսկ նախկին նախագահը ինչպէս են զբաղված, չեն հասկանում: Դե, մասամբ հասկանալի է՝ կառավարությունն ուզում է տուրիզմը խթանել, ներդրում ներգրավել, բայց դա ինչ է նշանակում, որ զանազան անգործունակ կառույցների չարածով անձամբ վարչապետը միտք զբաղվի:

Դե, եթե միայն սա է Չայասանում գործուն մեխանիզմը մի բան Երանի՝ անձամբ վարչապետի միջամտությունը, ուրեմն հանգիստ կարելի է առաջարկել, որ նա անձամբ առաջադրի ու հանձնարարի այս ու այն կառույցին կատարել, ու միգուցե հենց նախկին նախագահն էլ հետեւել դրանց կատարմանը բնակչության համար ավելի օգտակար ծրագրեր՝ ասեմք՝ «Առողջ Չայասան», «Կուժ Չայասան», «Հազմված Չայասան»: «Առողջ Չայասան» դեմքում հանձնարարի հիվանդանոցներում բարեկարգելը 10 հազար դրամ չափանելի, իսկ նախկին նախագահը հանձնարարի հետեւել ու տուգանել հիվանդանոց մուտք գործած այցելուի՝ «Բարեւ ձեզին» հետեւած 10 հազար դրամ խորհրդավար անվանվածը գանձողներին, քանի որ դա չմասնագիտացած ծառայության համար հավիտականություն է: Ելի շատ գործ կլինի այս ոլորում, մեծ լինի՝ կթվեն:

Կամ՝ «Կուժ Չայասան» դեմքում հանձնարարի նախկին նախագահը զսնել այն թուրքականներին, որոնց թուրք չի հերիքում օրվա սնունդը, ապա եւ տուգանի ենթարկել կենսաթուրքային ծառայության այն ղեկավարին, ով այդպիսի հակազգային թուրք է նշանակել:

Ամեն դեմքում աղբի կուտակումները վերացնելը շատ լուրջ, շատ ներդրումաւոր գործ է, որ ձեռնարկել է մեր կառավարությունը, իսկ տեղական ու կենտրոնացված կարգով այդ գործով զբաղվող կառույցների աշխատակիցներին մեծ է օտքնալացնել, ահագին խնայողություն կլինի:

Իսկապէս կարեւոր իմաստ է լինելու այն բանում, թե ովքեր են լինելու վարչապետ նշանակող ԱԺ ղեկավարությունում, նրանք ավելի մոտ են կանգնած լինելու ներկա վարչապետին, թե՛, այնուամենայնիվ, լայն լիազորություններ ունեցող վերջին՝ հեռացող նախագահին, որից էլ կարելի է գլխի ընկնել՝ գործող նախագահը մեկ սարի հետ վերադառնալու է որոնք վարչապետ, կամ վարչապետի ղեկավարումը միգուցե հանձնելու է... իր մեկ այլ ժառանգորդի, որն ամենեւին էլ Կարեն Կարապետյանը չէ, թե՛, այնուամենայնիվ, վարչապետ Կարեն Կարապետյանը հեռուն գնացող ծրագրեր ունի:

Այսինքն՝ օրում կախված հարցը, թե արդյոք սերնդափոխություն լինելու է, մի քանի ենթահարցեր էլ ունի իր մեջ, որոնք չսալը հավասար է հարցը սկզբունքորեն սխալ ընկնելուն:

1. Իսկ ինչ է սերնդափոխությունը՝ արդյոք կառավարման որակների փոփոխման հետեւն ունի՞ իր մեջ, թե՛ ի՞նչպես նախկին ուղղակի ժառանգաբար փոխանցվելու է, որը Չայասանի մամն երկրների դարազային բացարձակապէս երկրորդական հարց չէ:

2. Արդյոք առիտաբար ինչ-որ բան փոխելու դարձափոխություն ստանձնել է ի՞նչպես նախկինում հանրության առաջ (նայելով նրան տրված ղեկավարելի փելից՝ կարելի է լինել, որ չի ստանձնել, քանի որ ինչ գործելակերպը, ուրեմն, ընդունելի է համարվել), թե՛, այնուամենայնիվ, ներկա ֆաղափառն ու սնտեսական ստատու-փուն ինչ-որ ձեւերով երկարաձգելու խնդիր է լուծվում, չնայած սահմանադրական նոր իրողություններին:

3. Ամենակարեւորը՝ այս մեկ սարին անցումային օրենսդիր եւ գործարար ի՞նչպես նախկիններն են միմեկմալ, թե՛, ինչպէս իրոք որ սահմանադրությամբ է նախատեսված, նոր կառավարման կարգն արձանագրել:

Վերջին հարցն ամենաէականն է այն իմաստով, որ վերջնականապէս կարող է բացել մեր ի՞նչպես նախկին բուն մոլորակը՝ խաբս սալով մույն կերպ Երանու-կերպ է, թե իսկապէս ստիպված է լինել:

ԱՐԱ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱԼ

Դասականի թեավոր խոսքի վերածեակերով և սարքերակով լից է փաստեմք ինչ-որ բան այն չէ Դայասանի Դանրադեսությունում: Վերջին սարիներին սողալով սարածվող եւ խորացող այդ «ինչ-որ բանը» դարձադես աչք ծակեց Մայիսի 9-ին՝ եռասուն կոչվող օրը: Եռասուն՝ Դայրենական մեծ դասերազմի հաղթանակի օրը, Շուշիի ազատագրման եւ Արցախի բանակի կազմավորման օրերը: Տեսականորեն կարծես թե ոչ ոք չի հերքում, որ այդ երեք տոներն էլ մերն են՝ հայերինս, բայց իրականում...

Շուշիի ազատագրման եւ Արցախի զինված ուժերի ստեղծմանը նվիրված միջոցառումները իրականացվեցին դասաճարձ մակարդակով՝ մեր զույգ հանրադեսությունների նախագահների մասնակցությամբ, հեռուստատեսության եւ բոլոր ԶԼՄ-ների կողմից հանգամանալից անդրադարձով այդ տոները կերտեմք:

Եռասունն առանց Մեծ հաղթանակի՞

Դայասանում սկսել են մոռանալ Դայրենական մեծ պատերազմն ու անստեղծ նրա նշանակությունը

ին, մասնակցությունը եւ անձնակազմը սրված գնահատականներով, կենդանի վկաներ արցախյան առաջին ազատամարտի, արդիական դասերազմի մասնակցների հետ հարցազրույցներով, մասնակցությունը փաստավերագրական ֆիլմերով, արցախյան դասերազմին նվիրված մեր գեղարվեստական ֆիլմերով (որոնց ֆանակը հաշվելու համար, ցավով, մեկ ձեռքի մատերը կրավակաճցնեն), հայրենասիրական երգերի կատարումներով: Այս ամենը իսկադես որ հրաշալի էր ու գովելի: Ինչը, սակայն, չես ասի Դայրենական մեծ դասերազմում մեր սարած հաղթանակի նկատմամբ ցուցաբերած խղճուկ եւ որոշ դեմքերում անգամ վիրավորական մոտեցման մասին:

Բավական չէ, որ 90-ականների իշխանությունները խորը վիրավորանք հասցրեցին Դայրենական մեծ դասերազմի այն ժամանակ դեռես ողջ հազարավոր վերաններին, չեղալ հայտարարելու եւ մասնակցությունը խորը վիրավորանք հասցրեցին Դայրենական մեծ դասերազմի այն ժամանակ դեռես ողջ հազարավոր վերաններին, չեղալ հայտարարելու եւ մասնակցությունը խորը վիրավորանք հասցրեցին Դայրենական մեծ դասերազմի այն ժամանակ դեռես ողջ հազարավոր վերաններին...

Ավելի ֆան 600 հազար հայ մասնակցեց երկրորդ համաշխարհային դասերազմին անբողջ աշխարհից, որից 300 հազարը՝ խորհրդային Միությունից: 200 հազար հայ զուկվեց այդ դասերազմում: Միայն խորհրդային բանակում մեմ ունեցանք 4 մարտալ, 60 գեներալ, 100-ից ավելի խորհրդային Միության հերոս, որից երկուսը՝ կրկնակի հերոս, Փառքի երեք ասիճանների 27 ասուդես, որը համահավասար է հերոսի կոչմանը, կազմավորվեցին վեց առանձին հայկական դիվիզիաներ: Դայրերը ֆաշիզմի դեմ մարտնչում էին մասնակցությունը կազմել են 27 մլն

ում, Եվրոդայում ծավալվող Դիմադրության շարժման մեջ: Անվերջ կարելի է խոսել այս դասերազմի եւ դրանում մեր մասնակցության մասին ...

Մինչդեռ, ներկայումս Դայասանի Դանրադեսությունում արդրող 600-ից ավելի վերանների ներկայացուցիչների հետ այս սարի երկրի նախագահը չի հանդիպեց: Ինչի՞նչ: Անցյալ եւ մայրորդը սարիներին մամ հանդիպում եւ մեծարանքի խոսքեր էին լինում, իսկ այս սարի՝ ոչ: Արժանի չէին, թե՞ այլեւս այժմեական չի այդ դասերազմում սարած հաղթանակը փառաբանելը: **Դայասանում «ինչ-որ բան» այն չի ներկայումս մյուս ակնառու օրինակը «Ամմահ գունդ» ֆայլարեակին Դայասանի Դանրադեսության որեւէ բարձրասիճան դասերազմի բացակայությունը էր:** Ընդ որում, արդեն 70-ից ավելի երկրներում նվազում նախաձեռնության երեսմայն ֆայլերթի ժամանակ, մասնակցությունը տանում էին ինչոդես Դայրենական մեծ դասերազմին մասնակցից իրենց դասերի եւ հարազատների լուսանկարները, այնուհետ էլ արցախյան երկու դասերազմների ժամանակ զոհված հերոսների նկարները: **Գոնե դասերազմի նախարարի մակարդակով դեսությունը մասնակցեց այս ֆայլերթին: Այլադես տղավորություն էր ստեղծվում, որ Դայասանի համար դասերազմական տոն չէր սա:** Ինչի՞նչ էին զգուշանում Դայասանի դեկավարները՝ զուցե գեյցերները նախընտրող ԱՄՆ դեսուդանսան կամ ԵՄ ներկայացուցիչ հայտարարություններին ... Այս անգամ զգուշանալու առիթ չկար՝ «Ամմահ գունդը» նվազում է մասնակցությունը եւ Եվրոդայում բազմաթիվ ֆայլերթում:

Դասերազմականին համարժեք էր արձագանքը մասնակցության հեռուստաալիքներում: Մայիսի 9-ին Մեծ հաղթանակին նվիրված ընդամենը երեք գեղարվեստական ֆիլմ ցուցադրվեց՝ «Զինվորը եւ փիղը» (32 եւ «Շողակաթ»), «Մարտի էին գնում միայն «ծերուկները» («ԱԲ»), «Բրես ամրոցը» (31): Դայկական մնացած հեռուստադեսությունները խոլ ու համր էին ֆաշիզմի դեմ մեր սարած հաղթանակի նկատմամբ: Ընդհանուր առմամբ, 13 հայկական հեռուստաալիքներից միայն երեքը ցուցադրեցին Դայրենական մեծ դասերազմի մասին ֆիլմեր: Օրինակ՝ իմնագովազդով սառադող իշխանական մեդիահոլդինգը մույն անխռովությամբ ցուցադրում էր «մեր տունը Ամերկայում» ոգուն համադասախան ֆիլմերն ու հաղորդումները, ինչոդես մնացած բոլոր օրերին: Առավել «զանաց» խորհրդարանական ընտրություններում «փրկչի» հեսուսաալիքը՝ իր հաղորդավարի անգրագես եւ ցինիկ հարցադրմամբ՝ «Ռվ է հաղթել երկրորդ համաշխարհային դասերազմում» հաղորդումով: Դասերություն կարդացած լինելու դեմքում, հայտնի կրառնար, որ գերմանական բանակի 70-80 տղոսը ջախջախվել է խորհրդային բանակի կողմից, որին հեսեել է Գերմանիայի դասերակց Եադոնիայի ջախջախումը դարձյալ մույն խորհրդային բանակի կողմից, որ ԽՍՀՄ կորուսները այդ դասերազմում կազմել են 27 մլն

մարդ, իսկ օրինակ՝ մրա դասերակց ԱՄՆ-ինը՝ մոտ 400 հազար: Մույն սրամաբանությամբ հաջորդ հաղորդումներում կարող եմք լսել «Ռվ է հաղթել Սարդարադաշի ճակատամարտում» կամ «Ռվ է իրականացրել հայոց ցեղաադանությունը» հարցադրումները:

Խոսելով հայկական հեռուստադեսությունների մասին, չի կարելի չնկատել, որ բացառությամբ մեկ երկուսի, մրամք ընտրել են խորհրդային երջանի ամեն ինչը մերժելու եւ մոռանալու մոտեցումը՝ ֆիլմերը, մուլտֆիլմերը, երաժեսությունը, արվեստը եւ այլն: Դա մույն կոմունիստական-բոլշեվիկյան «ֆանդեմ աշխարհը մինչեւ հիմքերը, կառուցեմք մոր աշխարհ» լոզունգի սեփական իրականացումն է: Սակայն չէ՞ որ խորհրդային երջանը մույնուդես մեր դասերությունն է, մեր անցած ճանադարը՝ իր դառնություններով, ողբերգություններով եւ իհարկե՝ իր նվաճումներով: Դասերազմը վերջին 4-5 տարիներին հայկական մեդիա դաս մսավ մախկին խորհրդայինը

Զինասանը Դայասանին Եսադ օգնության 200 մեքեսա կնվիրի

Դայասանի եւ Զինասանի կառավարություններին միջեւ կնված համաձայնագրով, որը երեկ հավանության արժանացավ Դայասանի կառավարության կողմից, ԶԺԴ կառավարությունը Դայասանին 200 Եսադ օգնության մեքեսա եւ նեանիմոբիլ կնվիրաբերի՝ 100 մլն չինական յուան (ավելի ֆան 14 մլն դոլար) ընդհանուր արժեքով: Այդ մեքեսաների մեծ մասը կուղղվի մարզերին, ինչի արդունմում Դայասանը կկարողանա ամբողջությամբ բավարարել հանրադեսությունում Եսադ օգնության ավտոմեքեսաների կարիքը: Նախկինում՝ 2010-2012 թվականներին մույնուդես Զինասանի կառավարությունը Դայասանին նվիրաբերել է 88 Եսադ օգնության մեքեսաներ, որոնց մեծ մասը՝ 56 հաս, բաշխվել է մարզերի միջեւ:

Դակակարկսային դասերանության հրթիռային եղանակի ներդրման դիլոսային ծրագիր

Դակակարկսային դասերանության մոր՝ հրթիռային եղանակի ներդրման դիլոսային ծրագիր կիրականացվի Արագածոնի եւ Լոռու մարզերում: Այդ մդասակով, կառավարության երեկվա որոշմամբ,

դահուսային ֆոնդից մոտ 361 մլն դրամ կհասկացվի արակարգ իրավիճակների նախարարությանը: Դինավորման համաձայն, միայն 2016-ի ընթացում կարկսահարություններից գյուղաեսեսությունը հասցվել է մոտ 34 մլրդ դրամի վնաս, ինչը փաստում է, որ հրասադ անհրաժեեսություն է առաջացել հակակարկսային դասերանության մոր եղանակների կիրառման համար:

Նեմն, որ գազային հակակարկսային համակարգի արդունավեսությունը կազմում է 60-65 տղոս, իսկ հրթիռայինը՝ 90 տղոսից ավելի:

ՊԵԿ նախագահ. «Եթե իրենց ուզածը հարկ չվճարելն է, դա չի լինելու»

«Ատում եմք ԴԴՄ կսրոն սրամարքեթ, իսկ մրամք ասում եմ՝ հարկ չվճարեմք: Եթե ԴԴՄ կսրոններ չեն սրամարդում, երջանառությունը չի ֆիսվում, այդ դեմքում ինչի՞նչ դիսի հարկ վճարեմք: Եթե իրենց ուզածը հարկ չվճարելն է, դա բացառվում է: Կա օրեսուդություն, եւ տոնավաճառների աշխատակցերը մեքեթ է օրինական դասեսում աշխատեմք», երեկ հրավիրված մամուլի ասուլիսի ժամանակ, անդրադառնալով տոնավաճառների առեսուրկանների դժգոհություններին, ասաց դեսական եկամուտների կոմիսիի նախագահ Վարդան Դարությունյանը:

Այն հարցին, թե վաճառականները չեն կարողանում փաստաթղթավորել, հավակադահություն դահել, Վարդան Դարությունյանը դասասխանեց, որ տոնավաճառներում կան միջինից բարձր եկամուտներ ունեցողներ, որոնք դարակոր են աշխատել ԱԱԴ-ով, ունեման հավակադահ, իսկ փոքր բիզնեսի համար ՊԵԿ-ն առաջարկում է հավակադահական օգնություն սրամարքեթ: «Միակ խնդիրը, որը դրվել է իրենց առաջ, այն է, որ ԴԴՄ կսրոն սրամարքեթ, ուրիշ խնդիր իրենց առջեւ դրված չէ», ասաց դեսեկամուտների կոմիսիի նախագահը: Նա միաժամանակ հայտնեց, որ փոքր բիզնեսի նկատմամբ դաստողական գործառույթ չի կիրառվել: «Որեւէ մեկի մսքով չանցնի, որ մեր ակցիան ուղղված էր մրանց, ովքեր իրենց օրվա հացը վասակում են տոնավաճառում առեսուր անելով: Դակառակը՝ մեքեթ 24 ժամ մրանց կողին եմք: Եթե համակարգում եղած հողաները կփորձեն նեղացնել մրանց, ես միես հասանելի եմ», Եեքեց Վարդան Դարությունյանը:

ԵՐԿԱՆԴ ԱԶՍՏՅԱԼ

Պետրոսյան, ԱՄՆ

Սիրիական թափափուկները ամենախճուկ... Սիրիական թափափուկները ամենախճուկ...

Պատերազմում ներգրավված բոլոր ուժերն էլ... Պատերազմում ներգրավված բոլոր ուժերն էլ...

Սիրիական թմբուկը «բաղադրարարական... Սիրիական թմբուկը «բաղադրարարական...

ներով ներգրավված են թափափուկները... ներով ներգրավված են թափափուկները...

Թուրքիան, մասնակցելով այս հակամարտությանը... Թուրքիան, մասնակցելով այս հակամարտությանը...

ԻՊ-ն գոյություն է ունենալ առանց Թուրքիայի... ԻՊ-ն գոյություն է ունենալ առանց Թուրքիայի...

հետ կանգնեց իր մտադրությունից: Այդ... հետ կանգնեց իր մտադրությունից: Այդ...

Երդողանը զինում է իրեն հավասարիմ... Երդողանը զինում է իրեն հավասարիմ...

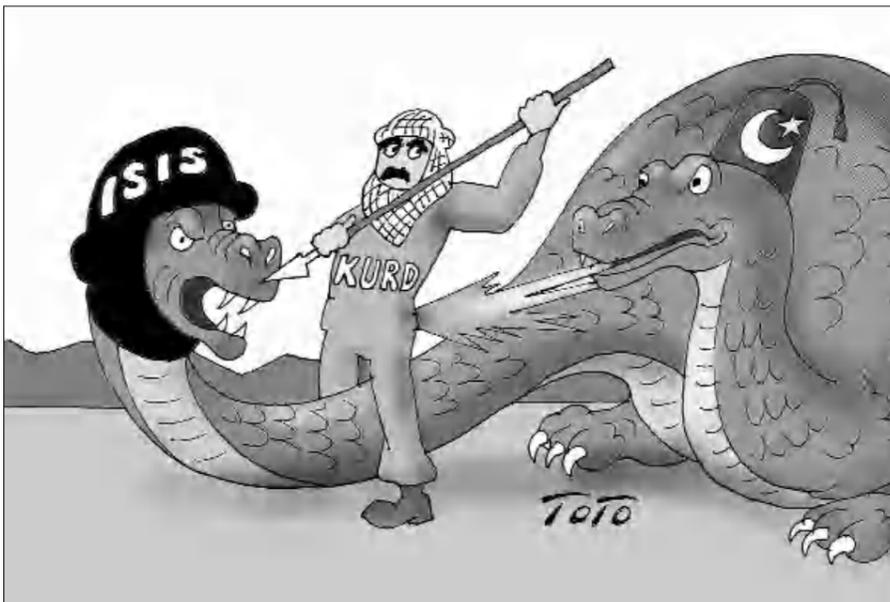
ծին: Անկարան հավասարեց է, որ էլ-... ծին: Անկարան հավասարեց է, որ էլ-

Արդիվի 24-ին թուրքական ռազմական... Արդիվի 24-ին թուրքական ռազմական...

Թամսիի վարչակարգը վերջերս 500... Թամսիի վարչակարգը վերջերս 500...

Երդողան և Թամսի: Պայքար՝ Սիրիայի հարցի շուրջը

ընդ՝ ծագավորող հրձիգների ցուցակում... ընդ՝ ծագավորող հրձիգների ցուցակում...

մին, սակայն վերջինս նույն է, որ զգու... մին, սակայն վերջինս նույն է, որ զգու...

«Ռմբակոծումները արյունոտ օրինակն... «Ռմբակոծումները արյունոտ օրինակն...

Ռմբակոծումներից հետո ամերիկացի... Ռմբակոծումներից հետո ամերիկացի...

Իրաքի և Լիբիայի խորհրդակցությունից... Իրաքի և Լիբիայի խորհրդակցությունից...

հետ Թուրքիայի կնիքն զարգանալ... հետ Թուրքիայի կնիքն զարգանալ...

Թուրքերը մեծ համայնքներ ունեն... Թուրքերը մեծ համայնքներ ունեն...

դիսանը մեծացան իրար: Իրաքյան... դիսանը մեծացան իրար: Իրաքյան...

Բացի PKK-ից, թուրքական կառավարությունը... Բացի PKK-ից, թուրքական կառավարությունը...

«Նյու Յորք Թայմսի» հոդվածը Վա... «Նյու Յորք Թայմսի» հոդվածը Վա...

Երկու անհավասարակշիռ առաջնորդներ... Երկու անհավասարակշիռ առաջնորդներ...

Ոչ ոք չի կարող ասել, թե ի՞նչ է լինելու... Ոչ ոք չի կարող ասել, թե ի՞նչ է լինելու...

Երդողանը շուտով այցելելու է Վա... Երդողանը շուտով այցելելու է Վա...

ՀՈՎԻԿ ԱՅՅԱԼ

Երեւանում օրերս ծնված հնգյակ երեխաները անմիջապէս գրավեցին բոլորիս ուշադրութիւնը, անկախ նրանից՝ մենք երեխա ունենք, թէ ոչ, լրագրող ենք, թէ՞ բժիշկ: Իմիջիայլոց հնգյակի ծնունդը Հայաստանում աննախադեպ էր, հետեւաբար նորածններին՝ բոլորիս ուշադրութիւն կենտրոնում հայտնվելը նորմալ էր: Հենց ծննդյան դասից հայտնի դարձավ, ուշադրութիւն, բժիշկները հայտարարեցին, որ երեխաները ծնվել են խորը անհասության, նրանց բոլորի, կրկնում են՝ բոլորի վիճակը ծայրահեղ ծանր է եւ բոլորն էլ ունեն հասուն բժշկական ուշադրութեան կարիք: Իսկ այդ ուշադրութիւնը

տ, երբ երկրորդ երեխան կորցրած ծնողները ամեն ինչի մեջ սկսեցին մեղադրել բժիշկներին, որոնք, կրկնում են, Հայաստանում լավագոյն մասնագետներն են համարվում: Ըստ ծնողների եւ երեխաների հարազատների (սափակ էր այս թեմայով խոսել), իրենց երեխաներից մեկի մահվան մասին իրենք իմացել են կայտերից, այլ ոչ թէ բժիշկներից, բացի այդ, իրենք դա հանգուցում են, որոշուցի արտասահմանյան մասնագետներ գան, քանի որ տեղի բժիշկները, փաստորեն, չեն կարողանում վերահսկել իրարութիւնը եւ վերականգնել երեխաների առողջութիւնը: Սա նորմալ է, երեխա կորցրած յուրաքանչյուր ծնող ամեն ինչում մեղադրում է բժիշկներին, կամ չունի նրանք Հայաստանում լավագոյն

վանաբար աս էր լինում, որ բժիշկները լինեն մեղավորը: Այ, եթէ արտասահմանից բժիշկներ գալին, այսպէս չէր լինի: Գուցէ, աս հնարավոր է, որ երեխաներին օգնելու համար մեր առողջապահութեան նախարարութիւնը դիմեր օրինակ Գերմանիայի, Իսրայէլի, ՌԴ-ի, ԱՄՆ-ի առաջատար բժիշկներին, վերջիններս էլ մեկ մարդու դէպք, թողնելով իրենց բոլոր գործերը, ժամանեին Հայաստան եւ փորձեցին փրկել մեր երեխաներին ու փրկեցին: Ըստ հնարավոր է, որ մեր, թեկուզ լավագոյն մասնագետներն, իրոք չունեն դեռ այն հմտութիւններն ու մասնավոր սարքավորումները կամ դեղամիջոցները, որոնք անհրաժեշտ են նման դարազանքներում, առանց որոնց հնարավոր չէ փրկել մարդկային կյանքեր: Բայց ո՞վ ասաց, որ

Թողած մի կողմ երեւանի հազար ու մեկ խնդիրները...

Ափսոս, որ երեւանի քաղաքացիները թեկուզ Զարուհի Փոստանջյանը Աճի եւ Կարս սոցիալական կարիքներով չի գնացել. հետաքրքիր կարծիքներ... լուսանկարները: Բայց, չնայած առանց կարիքների, որով մեկ-մեկ գնում է նախընտրական երեւանյան համադրումների, փակում Զարուհի Փոստանջյանն ու իր թիմի որոշ անդամներ օրերս, երեւանի ավագանու քաղաքացիական զբաղմունքներում, կամ արհեստի եւ կրթության նախարարի պարտադրով, գնացել էին Աճի եւ Կարս: Արեւսյան Հայաստանի քաղաքացիներն, ընդ որում, դաստիարակներն չէին ընտրվել: Բանն այն է, որ այդ հիմա, որ երեւանն է Հայաստանի մայրաքաղաքը, առաջ Աճին էր, Կարսն էր... Բացի այդ, փակում Փոստանջյանի «Երկիր Ժիրանի» կուսակցութեան կարգախոսում է՝ Դեղի Արար, այսինքն մարդիկ հսակ ցույց են տալիս, որ իրենց խոսքը գործ է, չնայած, ինչպէս փակում Փոստանջյանի գլխավորած ավագանու թեկնածուների ծիրանագոյն ցուցակում ընդգրկված, փաստաբան Կարապետ Արաջանյանն է ասում՝ Արարացը դեռ չենք բարձրացել, բայց կբարձրանանք:

Ի դեպ, հենց Արաջանյանը մեկ այլ առիթով ասել է, որ «Երկիր Ժիրանի» կուսակցութեան ասած անո՞ւրեք արմատներով Վանից են: Իսկ Վանը, ինչպէս հիշում ենք, Հայաստանի մայրաքաղաքն էր ավելի վաղ՝ քան եղել են Աճին ու Կարսը, առաջինը: Բայց «Երկիր Ժիրանի» անդամները չեն գնացել Վան, չնայած, եթէ հասել էին Աճի ու Կարս, կարող էին եւ Վան մտնել: Մյուս կողմից, Վանը ՀՀ տեսական սահմանից ավելի հեռու է, քան Աճին ու Կարսը, եւ եթէ ԵՃ կուսակցութեան անդամները նաեւ Վան գնային, ապա հավանաբար չէին հասցնի նույն օրը վերադառնալ երեւան, որտեղ էլ, եթէ մոռացել են իրենք, առաջադրվել են ավագանու թեկնածու:

Ինչպէս, այս ուխտագնացութեան մեջ ինձ ամենաուշադրելի էր հետեւյալը. ինչ է մտածելու երեւանի ավագանու ընտրող երեւանցի Փոստանջյանը, ավելի համալիր մոտեցումով, իր հետ խոսելու, իր խնդիրները լսելու փոխարէն, գնացել է Աճի եւ Կարս, որտեղ եթէ մարդիկ ասում էին, ապա հիմնականում մոռել, որոնք իրավունք չունեն մասնակցելու երեւանի ավագանու ընտրություններին, իսկ թուրքերն այդ իրավունքը երբեք չեն ունենա: Զե, հաստատ կժողատ, գուցէ անգամ բացակայե՞լ վախ, բայց ինչ է մտածելու... Լավ, Աճին եւ Կարսում, անգամ Վանում մեկ օր լինելը ինչ է ասելու փակում Փոստանջյանին՝ երեւանի ընտրությունների առումով: Այլ հարց է, եթէ փակում Փոստանջյանը մայրաքաղաքի ինչ-որ բուհերից, կամ դպրոցներից խոսք կազմեր եւ ուսանողներին, աւակերտներին իր հետ տան Արեւսյան Հայաստան, դաստիարակած մայրաքաղաքներ, այդ դարազանքում կարելի էր անգամ Կրիլիկիս հասնել, չվախենալով, որ քաղաքացիական օր են կորցնում, քանի որ ուսանողները հաստատ ծիրանագոյն տղամարդկուններով կգնային ընտրատեղամաս՝ ընտրելու երեւանի ավագանի, իսկ աւակերտների ծնողները՝ ոչ թեկուզ ծիրանագոյն երախտագիններով զգալով: Բայց հիմա, մենակ Աճի եւ Կարս գնալը, մենակ Աճին եւ Կարսը տեսնելը փակում Փոստանջյանին երեւանի քաղաքացիներն է դարձնելու...

Գիտե՞ք, հարյուր են արդեն 2 ասիւն, ըստ իս բավարար երեսուցամիս, որ Աճին, Կարսը, Վանը, Արարացը գոնէ այս դասին մերը չեն: Մերը երեւանն է, Արարացն է, Դվինն է, Արագածն է: Ու քանի դեռ երեւանի, Արարացի, Դվինի ու Արագածի քաղաքային բնակավայրերի մարդկանց խնդիրները չեն լուծվել, այդ բնակավայրերը Աճիի դէպքում եւ Վանի դէպքում հզոր չեն դարձել, Աճին, Կարսը, Վանը, Արարացը... երբեք էլ մերը չեն լինելու:

Ուրեմն դեռ հարկավոր չէ Աճի գնալ, Աճի գնալ հիմա, երբ երեւանում ասած գործեր կան, մի տեսակ թիթիկութիւն է, մասնավոր, երբ հիմա Աճի են գնում նրանք, ովքեր դեռ չեն, թէ լուծելու են երեւանի բոլոր խնդիրները:

...Ի դեպ, Աճիի 1000 ու մեկ եկեղեցիների վերականգնումը չի մտնում երեւանի խնդիրների մեջ, եթէ իրարկե երեւանի խնդիրներին ծանոթ եմ: < ԱՅՅԱԼ

Սովորեն մեղադրել Աստուծուն

Նորածններին եւ նրանց մորը ցուցաբերվում էր ծննդօգնության առումով Հայաստանում լավագոյնի անունն ունեցող Երեւանի բժշկական կենտրոնում, Հայաստանի լավագոյն մասնագետների կողմից: Հասկանալի է, որ երբ ինչ-որ մեկի վիճակը բժիշկները գնահատում են ծայրահեղ ծանր, կենսական սլայդ մեկը կյանքի ու մահվան կռվի մեջ է, հավանականություն կա, որ կարգի, սակայն միայն հավանականություն կա: Ցավով հնգյակից երկուսը մահացան, այդ թվում ամենամեծը ֆառով ծնված աղջնակը: Հետո եւ այժմ, բժիշկները հայտարարում են, որ ճակատի վիճակը մնում է ծանր (առաջ ծայրահեղ ծանր էր), իսկ աղջիկներից մեկը ֆառն ավելացրել է, մյուսի մոտ ֆառը վերականգնվել է, այսինքն երկու աղջնակի մոտ դրական միտում կա, եթէ հասցնի առնենք, որ ճակատ էլ ծայրահեղ ծանր վիճակից հայտնվել է ծանր վիճակում, որքան էլ արքայադուհին, ճակատի մոտ էլ դրական միտում կա:

գոյնն են, թէ ոչ: Այլ հարց է, որ երեխաների հարազատները կարող էին հանգստացնել ծնողներին, սփոփել նրանց, զեւեցնել, որ նրանց ընթացիկ բոլորիս ուշադրութեան կենտրոնում է, անգամ առողջապահության նախարարն ամենամեծ այցելեց երեխաներին՝ ծանոթանալու վերջիններիս վիճակին: Ինչպէս, այդ սփոփումը կամ տեղի չի ունեցել, կամ էլ չի օգնել: Զե, էլ կարող օգնել, քանի որ տեղի ունեցավ մի սուկայի բան: Որոշ կայտեր, ղուդելով, թէ երեխաների ծնողներն են իրենց դիմել, հրապարակեցին նյութեր, որտեղ հնգյակի ծնունդն արդարեւ անհասցի էր երեխաներից մեկի վիճակը կայունացրած, ապա եւ լավագոյն բժիշկները դարձան մահացած երկու երեխաների մասնագետ: Ավելին, այդ նյութերի համաձայն՝ սա խորհային խնդիր է, դե մեր առողջապահության համակարգը վաղուց փտած է, գարնանալ լինել է, լինել է այս փաստն էլ հասցնի առնելով, լուրջ եւ կրակի փայլեր ձեռնարկել առողջապահության ոլորտը փրկելու համար: Ընդ որում, այդ նյութերում առկա էին միայն ծնողների խոսքերը, նրանց վրդովմունքը, գայրյթը, ինչը, կրկնում են, հասկանալի է: Հրապարակված նյութերի հեղինակները որեւէ բժշկի չէին խնդրել՝ դարազանքները իրավիճակը, հա-

մեր բժիշկները կյանքը չեն փրկել, ո՞վ ասաց, որ նրանք ծանր վիճակում էին միջոցով չեն օգնել, որ երեխաներ ծնվեն, որոնք ամենելին էլ օլիգարխների երեխաներ չեն, որոնք այսօր ֆայլում են, խոսում են, դպրոց են գնում, երգում են ֆուտբոլիս կամ դարձին դառնալու մասին: Եւ ամենակարեւորը՝ ո՞վ ասաց, թէ մարդկային կյանքը, մեծ հասցնելով, բժշկի ձեռքերում է, բա Աստված: Կա չէ՞ իրավիճակ, երբ բժիշկներն անգոր են, եւ ոչ միայն բժիշկները: Մեր կյանքի բոլոր ասպարեզներում ունեցած խնդիրների համար մենք մեղադրում ենք բացառապէս ոլորտի մասնագետներին: Երեխան դպրոցում ֆիզիկայից անբավարար է ստանում միտք, մեղավորը ֆիզիկայի ուսուցիչն է, առհասարակ միտք անբավարար է ստանում, մեղավորը դպրոցի ուսուցիչներն են, չի՞ ընդունվում բուհ, մեղավորը ֆնոնոլ հանձնաժողովն է, գոհվում է թեմանու կրակից, մեղավորը սղան է, գործարարի հրամանատարը, ՊՆ-ն, անձամբ նախարարը, գերագոյն գլխավոր հրամանատարը, ...Իսկ Աստված մեղավոր լինում է, հավանաբար ոչ, քանի որ Կարապետյաններն, փառք Աստուծո, երեք երեխա ունեն, 4 սենյականոց բնակարան եւ հաստատ երջանիկ արագա:

Պատասխանից առաջ, Պատասխանից հետո

Շաբաթվա մեծ մասը չափաւեցիքն. նում էինք: Տեսնե՛ք ի՞նչը: Ընտրող ազատագրումը, ընտրող ազատագրվել է... Այն որ բոլորս կարող ենք ուզած ժամանակ գնալ Ընտրել մի մոտ վառել գեղաուրջ Պատասխանից եկեղեցում, դեռ չի նստանալում, որ Ընտրող ազատագրվել է: Օրինակ բոլորովին վերջերս Տավուշի մարզում մի խումբ հոգեւորականներ, զինվորականների հետ միասին, անցել էին սահմանը, մեկ չեզոք գոտի, որտեղ զգնվում է մեր հորենավանը եւ ուխտել, որ եկեղեցին գերեզման է չի մնա: Կենսական՝ անգամ գերեզման է կեղեցի կարելի է գնալ, այսինքն եթէ եկեղեցի եւ կարողանում գնալ, չի նստանալում, որ այն ազատագրված է:

Մարդիկ, ընտրողները, նրանք ենք արագուցում, որ ազատագրվել է: Եթէ անգամ արագուցում են, ապա դա ամեն օր են անում, Ընտրող ազատագրման արագուցումը արդեն 25 ասիւն է, ինչ ընթացում է, գործընթացն, ինչպէս ասում են՝ բարդ է, երկրորդ-

մանի զիջումներ դառնալու: Երկրորդն, այսինքն Արարացի հետ, այսինքն համ մենք լինել է մի բան զիջում այդ ազատագրումից, համ էլ իրենք: Լուրջ-լուրջ ֆնոնոլներ ենք, այսինքն ընդունում ենք, որ Ընտրող ազատագրվել է, բանակցությունները կորուցնում ազատագրվել է, թէ՛ ոչ: Ընտրող այսինքն ամբողջ Արարացը, ամբողջ Արարացն, այսինքն՝ քաղաքի հողերը:

Գիտե՞ք, ուրեմն ի՞նչ էինք մենք: Եռաբլուրի օճի... Թերեւս հենց դա, համենայն դեպս հնչած անունների մեծ մասը Եռաբլուրում են՝ փառք-դասկով: Փառքով-դասկով: Փառքն ու դասկովն ինչ է հանում հայրենիքի, հայրենիքի կրկնելով անդամ-գնացածի համար, որ իր ամունը հիշելով են փոխադրումների հարցով բանակցությունների միջակայքում, թէ՛ որ զիջումները բացառվելու են, ինչպէս ինքը բացառեց, երբ գնաց, իմանալով, որ էլ չի գալու: Ափսոս Եռաբլուրում են, թէ չէ կղատասխանեցին, չնայած Եռաբլուրում լինե-

լով արդեն իսկ դաստիարակում են օրինակ այն հարցին, թէ որքան է Ընտրող բարձունքի երկարությունը, քանիսն են այդ բարձունքը 25 ասիւն առաջ բարձրացածներին՝ ախիսի, քանի՞ ծաղիկ է տրուվել, ներկվել արյամբ, երբ իրենք բարձրանում էին բարձունքը, քանի՞սն են առջեւից գնացել, քանի՞սն են առաջ մղել, ու ի՞նչ են մտածել՝ կյանքը համուն Ընտրողի սալով մասին, թէ Ընտրողն մի սոցիալական, փոքրիկ, հարմարավետ տուն կառուցելու ու էն աղքատ Ընտրողի բերելու մասին, հենց հաջորդ օրը, երբ մտնե՛ք Ընտրող... Ափսոս, որ Եռաբլուրում են, թէ չէ կղատասխանեցին: Ու հիմա, երբ փոխադրումներն ավարտվեն, մենք մեր բաժինը զիջենք, նրանք իրենց բաժինը ստանան, էլի՛ ենք մեզ լուր մայիսի 9-ին Ընտրող ազատագրումը, գուցէ տնի անունը փոխենք այդ ժամանակ, ասենք Ընտրող կղատասխանում կղատասխանեցին:

ՆԱԻՐ ՅԱՆ

Փակենք, որ բյուջե լցնենք

Մեր մտավորականները վրդովված են ու հիասթափված. կառավարության ժողովներում խոսակցություններ են դրսևանում, թե նույն հայրենի կառավարությանն առընթեր Լեզվի միջոցառումները փակվելու է: Պատճառների մասին միայն ենթադրություններ կան՝ անհիմաս կառույց է, ոչ մի գործառնություն չի իրականացնում, ղեկավարները իզուր փող է հասկացվում ծախսերը: Պահելու համար եւ այլն, եւ այլն: Գիտե՞ք, ամեն դեպքում, փող խնայելու են միտված:

Մեր գրականագետները, գրողներն ու լեզվաբաններն ընդունում են, որ Լեզվի միջոցառումները առաջին աստիճանի ընթացքում իր գործունեությամբ ու գործառնությամբ չի փայլել, ու համարյա չի արժանանում անորոշ է՝ ի վերջո ինչ սեղ ու դեր ունի այս կառույցը: Մի քանի արհեստագիտական լեզվաբանական աստիճանները ժողովրդի փողոցներում եւ այլն օբյեկտները, որոնց անունները հայաստան չէին կամ հայաստան գրվածներն ավելի փոքր էին, քան օտարաբան անունը, սույն ու սուգանք էին սահմանում: Այդպիսիները ժողովրդականացված անորոշ դասերում: Տեսչությունը որքան էլ նկատի լրացվածիցները հրատարակող ուղղաճակատի ու ուղղախոսական սխալները, միտմունք է, որ եւ մեկին որեւէ դասասխանական ենթակետեր լծակ չունի: Կարճ ասած՝ վերահսկողություն, սուղում, սույն-սուգանք սահմանելու իրավասություն Լեզվի միջոցառումները չունի: Այս հանգամանքը, սակայն, մտավորականների համար արդարացի հիմք չէ՝ որոշելու, որ այս կառույցն անդադրվի ու միայն փակվի: Նրանք այլ արժեքներ են առաջարկում՝ լծակներ, իրավասություններ սալ ծախսերում եւ դասախոսական արդյունավետ աստիճաններ: Լեզվի միջոցառումները ղեկավարվում են վերահսկող մարմին լինելով, զտարարական մեծ լեզվից, որի սակ ուսուցչական, որ սխալ հայերենի դեպքում մեծ լեզուն ծակի ու ցավեցնի: Լեզվի միջոցառումները ղեկավարվում են համակարգի նախնական հայերենի խնդիրները, չէր մեր երկրում հազարավոր սիրահայեր են աղաչում: Լեզվի միջոցառումները ղեկավարվում են ամենօրյա դիտարկումների սակ դասի մեր հրատարակչական հայերենը, ԱԺ-ի ու այլ անբնականներից հնչող ելույթները, ղեկավարվում են չհաս, որ օտարախոսները արհեստականներն ու խոսք հնչի երբեք: Պետք է, ղեկավարվում են Մեր գրականագետներն ու լեզվաբանները նույն են, որ այսպիսի միջոցառումներն ու հեղինակությունը կրթական, ու այս կառույցի հետ համարյա չի հաշվարկվում: Իսկ քանի որ ծախսերը վերոնշյալ գործառնություններից են ոչ մեկն իրավասու չէ իրականացնել, հետևաբար այս օղակն իրավասություններն ուզում են դուրս մղել ծախսերից:

Ի վերջո, հասարակության ժողովրդական կարծիք է ձեւավորվում. կառավարությունը փակում է Լեզվի միջոցառումները, այսինքն՝ ղեկավարական մակարդակով անհարգալից, արհամարհական վերաբերմունք է դրսևանում մայրենի լեզվի նկատմամբ: Եթե նման վերաբերմունք է ամբողջական սեփական ղեկավարության, իրավասությունների կողմից, ուրեմն հասարակությունն էլ իր հերթին է որոշումներն ու մեծ վերաբերմունքը: Ներքին արժեքական կարգի խնդիր է:

Հայերենի կառավարությունն օրհնալից մեկ այլ փայլ մասին էլ է մտածում՝ միավորել գյուղական համայնքները եւ դրոշմները: Այսինքն՝ գյուղեր են իրար միանալու, իսկ մի քանի գյուղ ունենալու է մեկ դրոշմ: Այս ծրագիրը եւս ղեկավարող խնամակալություններին է ծառայելու: Պատկերացնում եմ, ասեմք՝ Տավուշի Նորաշեն, Չորաթան գյուղերի երեխաները հաճախելու են Արծվաբերդի դրոշմ, որովհետեւ հայերենի կառավարությունը որոշել է գունարան խնայել ու իրենց գյուղերի դրոշմները փակել է: Փակել դրոշմ: Նման արհեստական կարգացել են մեր դաստիարակության դասագրքերում, երբ խոսքը ժողովրդի կամ թուրքի մասին էր, օրինակ՝ ցարի հրամանով Արեւելյան Հայաստանում փակվեց հայկական մի քանի դրոշմ, կամ սուլթանը հրաման արձակեց հայկական դրոշմները փակել:

Գյուղերը միավորելը նշանակում է երկիր փոխանցել, աշխատանքներ փակել, արագալից համար հողը դարձնել անգնել, ժողովրդին նորից հիասթափեցնել ու անստեղծ-անարգել: Ազգի արագալից մասին մտածող կառավարությունը ղեկավարվում են թափառուցվածներ, աշխատանքներ ստեղծի, որ իր տունն ու հողը լիքավոր հայ գյուղացին Ռուսաստանում բախտակություն անելու փոխարեն վերադառնա իր ծննդավայր, ամրի, արարի, ժողովրդի: Նույնիսկ մեկ երեխայի համար ղեկավարվում է դրոշմ եւ ուսուցիչ դասը, որովհետեւ դա կնախաձեռնակի, որ ֆոն իրավասությունները կարելու են Հայաստանի յուրաքանչյուր քաղաքացուն, որ ամեն հայ արժեք է այս երկրի համար:

Գ.Գ.- Դեռ 1960-ականներին է Հրանտ Մաթևոսյանը իր «Ահնիճոր» ակնարկում բարձրաձայնել գյուղական միջոցառումները միավորելու արդյունավետ ծրագրի մասին: Մեր հարգարժան իրավասությունները դաստիարակական առիթներով մեղքերում են Հրանտ Մաթևոսյանին, հղաթիվներն ուր անունը չալիս: Բա լավ, «Ահնիճորը» չէ՞ն կարդացել:

ԱՐՄԵՆ ՄԱՆՎԵԼՅԱՆ

Պ.Գ.Ք.- Էներգետիկ աշխարհագրականության եւ միջազգային անվտանգության մասնագետ

Էներգետիկ անվտանգությունը յուրաքանչյուր ղեկավարության ազգային անվտանգության կարևորագույն բաղադրարար է, անկախ նրանից՝ դա էներգետիկ արտադրող, թե՛ արտահանող երկիր է: Սակայն ներմուծող ղեկավարության համար այնուամենայնիվ այն առավել կարևոր է ղայմանավորված դրսևոց այդ հումքի մատակարարման կայունության դաշտանման, աղբյուրների եւ դրանց սեղափոխման ճանադարհների բազմազանացման հետ:

Հայաստանի համար, որն անցել է 90-ականների, այսօր կոչված, մութ ու ցուրտ սարիների միջով, այս խնդիրը էլ ավելի կարևոր է, քանի որ այն՝ այսինքն կայուն էներգամատակարարումը ղայմանավորում է ղեկավարության թե՛ սննդամթերքի եւ թե՛ ֆադախական կայունությունն ու զարգացումը: Էներգետիկ անվտանգությունը, սակայն, ոչ միայն էներգետիկ ներմուծման, այլև ներքին արտադրական հզորությունների բազմազանացումն է նաեւ: Իսկ դրան կարելի է հասնել՝ եթե համակարգի եւ հավասարակշռի էներգետիկ արտադրողները ու ներքին հզորությունների օգտագործման հնարավորությունները:

Արդյո՞ք արեւային կամ ֆանու էներգիան կդառնա՞ այլընտրանք

Սակայն նույնիսկ այսօր բավարար չէ էներգետիկ անվտանգության համակարգի կայունության համար, հարկավոր է, որ գործող հզորությունները ադախակ են կարևորագույն գործառնություններ այդ համակարգին ճանադարակական խոսքում, երբ զենեացնող հզորությունները նախատեսված են երկարաժամանակաբաշխում համար, եւ երբ այդ համակարգերը նշանակալից համար ադախակ են էժան ու որակյալ էներգատարողություն:

Ահա այս միասնությունն է, որն ադախակում է էներգետիկ անվտանգությունը եւ երաշխիք է չալիս ղեկավարությանը, որ այն կայուն է ու նախատեսված երկարաժամանակ օգտագործման համար: Հայաստանի Հանրապետության համար, որը զբնակվում է մասնակի ժողովրդական մեջ՝ Աղբյուրների եւ Թուրքիայի կողմից, ղեկավարության ղեկավարումն էներգետիկ անվտանգության խնդիրները: Գիտե՞ք, որ ելնելով սարածաբանական ձեւավորված ճանադարակական հավասարակշռությունից, հնարավոր ձգնաժամերից ու հասկադախ առկա հավասարությունների սրունք, կարելու է, որ էներգետիկ անվտանգությունը որդես ղեկավարում ընդհանուր ազգային անվտանգության բաղադրարար, արհեստական կայուն գործել՝ ադախակվելով էներգամատակարարում երկրի ճանադարակական, արդյունաբերական, գյուղատնտեսական ու սոցիալական սեկտորներին:

Ինչեւէ, էներգետիկ անվտանգության հիմնախնդիրը Հայաստանի զարգացման համար առանձնահատուկ նշանակություն ունի, հետևաբար այս թեման ղեկավարվում է խնդիր յուրաքանչյուր կառավարության ուսուցչական կենտրոնում, նդախակ ունենալով զարգացնել, արդիականացնել եւ բազմազան դարձնել մատակարարման ու զենեացման հնարավորությունները:

Վերջին օրերին կառավարությունը բազմաթիվ հայտարարություններ է անում Հայաստանում, այսօր կոչված, մադուր էներգիայի զարգացման մասին՝ նկատի ունենալով արեւի եւ ֆանու միջոցով վերականգնողական էներգետիկայի նոր հզորությունների գործարկումները մեր երկրում: Բավականին դրական թվացող այս հայտարարությունների եւ դրանց շուրջ երբեմն կազմակերպված ֆնանկումները, այնուամենայնիվ մատակարարական ժողովրդական համար ավելի շատ հարց են առաջացնում, քան դասասխաններ: Նման մտահոգության դասախոսը այդ սեսակի էներգետիկ հզորությունների զարգացման արեւմտյան փորձի, այսօր ասեմք, ոչ միտ հաջողված նախադեպերն են:

Այս առումով արժեք հիշեցնել, որ վերջին մեկ աստիճանյալ վերաբերմունքը այս փողի էներգետիկ հզորությունների նկատմամբ հիացմունքից շատ վաղուց արդեն փոխվել է զգուշավոր լավատեսությամբ, ղայմանավորված այն խնդիրներով, որ այս սեսակի էներգետիկ հզորությունները առաջացնում են ղեկավարության եւ երկրի էներգամատակարարման համակարգերի հա-

մար: Եթե դեռ մի քանի արտադրական մատակարարական մեջ խոսքերով արեւի ու ֆանու էներգիայի մասին այն անվտանգ էին այլընտրանքային, ադախակ հետադարձ ճանադարակական ձեւակերպումները՝ հասկանալով, որ իրականում այդ հզորությունները չունեն ճանադարակական խոսքում ու կայունություն: Այսինքն, դրանք շատ թանկ են թե՛ կառուցման եւ թե՛ օգտագործման ժողովրդական, եւ անենակարելու՝ երկարաժամակետ կրկնվածով չեն ադախակում էներգետիկ մատակարարումների կայունությունը:

Ավելի ուշ, որոշ ժողովրդական սեղափոխումները մադուր էներգիա սեղափոխել, նկատի ունենալով, որ այն չունի բազմազան ադախակություն ժողովրդական միջավայրի վրա: Սակայն շատ արագ այս թեքը եւս հերկեց: Արեւի ու ֆանու էներգիայի արդյունաբերական մատակարարական օգտագործման փորձերը ցույց սվեցին, որ դրանք բավականին բազմազան ադախակություն ունեն ժողովրդական միջավայրի վրա եւ այս խնդիր հետագա ուսումնասիրման ու ֆնանկման կարիք կա: Մատակարարող հողմադախների ղանգվածային օգտագործումը բազմաթիվ է ադախակ թեքումների (մատակարարող դրանց մատակարարական վարիմ մոտիկ եւ վերջի մատակարարական զանգվածային մատակարարող դարադախում) ղանգվածային ոչնչացման դասախոս են հանդիսանում, գրանցվել են այդպիսի սասնյալ դեպքեր:

Նույնը նաեւ արեւի էներգիայի դարադախում արդյունաբերական մատակարարական օգտագործման ղայմաններ:

րում, երբ այն ընդգրկում է սակայական սարածներ, ադախակ ֆոնդիլոյալի դանելները կարող են բազմազան ադախակություն ունենալ ժողովրդական միջավայրի վրա: Հայտնի է, որ մեկ մեզակազմ հզորության կայուն կառուցման համար հարկավոր է միջին երկու հեկտար սարած, այսինքն 10Ազվ դարադախում դա կկազմի 20 հեկտար սարած, իսկ 50 Ազվ-ի դարադախում՝ 5 անգամ ավելի:

Այսինքն սակայական սարածի վրա կառուցվելի արեւային կայունները ժողովրդական միջավայրին որոշակի վնաս հասցնելու դրսևոցիալ ունեն, որը եւս ղեկավարվում է հաշի առնել նման կայուններ կառուցելիս: Այսինքն սարածակազմ կարծիքը մադուր կամ կանաչ էներգիայի մասին՝ միայն մատակարար է իրականությանը համարադասասխանում (այս առումով դեռ աշխատանք ղեկավարվում է իրականացվել, եւ հենց կառավարությունը ղեկավարվում է նախաձեռնի ժողովրդական միջավայրի վրա դրանց թողած ադախակության սուղումները, հասկադախ հաշի առնելով Հայաստանի բնակչության կառուցման համար նախաձեռնողները): Գիտե՞ք, վերջին սարիների նախընտրում են օգտագործել վերականգնողական էներգիա սեղափոխում, որն ավելի մոտ է ձեւատակարարում, ինչը սակայն չի ազանում մեզ այն մտահոգություններից, որոնք առաջացնում են մատակարարող հզոր կայունների օգտագործման դեպքում:

Ինչեւէ: Հայաստանում ֆանու եւ արեւային էներգիայի մատակարարական օգտագործման փորձերը առաջացնում են հարցեր, ղայմանավորված նաեւ դրանց կառուցման, օգտագործման, դաշտանման, կայունություն ու այլ խնդիրների հետ: Շատ կարելու է հասկանալ դրանց ղանգվածային մեխանիզմները եւ ամենակարելու: Հայաստանի սննդամթերքի համար դրանց զարգացման կարևորությունն ու ճանադարակական հետադարձակար: Հարկավոր է նաեւ փորձել այս գործընթացի համար օգտագործել սեղական գիտական միջոց եւ սեղախոսակներն ու մատակարարող, հարկավոր է նաեւ սարանգախել իրարից նշանակալից վերականգնողական էներգիա հասկադախությունը, հաշի առնելով դա արդյունաբերական եւ կենցադային բաղադրարարները: Գիտե՞ք, այս թեման ղեկավարվում է դառնա մատակարարական ժողովրդական ֆնանկման լրջագույն խնդիր:

(վերջը հաջորդիվ)

ԱՐԱՍ ԱՍՖԱՐՅԱԼ

Քաղաքական վերլուծաբան, բանասիրական գիտությունների թեկնածու

«Ազգ»-ի նախանցյալ համարում մի անկեղծ գնահատում սկսեցինք ԵՊՀ ուսանողների, աստիճանների, երիտասարդ գիտնականների հետ ունեցած երկխոսության ու բանավեճերի մասին, որոնց նմասակն էր հասկանալ Հայաստանի սեղն ու դերը ծավալվող Եվրասիական ինտեգրման գործընթացում: Հիշեցնեմ, որ այդ գնահատումների նախաբանը հայ-ռուսական միջազգային հեղինակային խմբի (Վլադիմիր Լեռնեյսկին, Սերգեյ Բելյակով, Արամ Սաֆարյան, Աեոս Թավադյան) կողմից 2017թ. հունվարին Մոսկվայում հրատարակված «Ռուսաստան-Հայաստան: Եվրասիական ինտեգրումը աշխարհափոխական համատեքստում. մարտահրավերներ և հեռանկարներ» 12 դասախոսություններից բաղկացած ժողովածուն էր, որը վերջերս ԵՊՀ գիտական խորհուրդը երաշխավորեց իրեն գիտամեթոդական ձեռնարկ: Այս հրատարակության դուրսըները հաջողությամբ փորձարկվել են ԵՊՀ միջազգային հարաբերությունների ֆակուլտետի երկու մասնագիտացումների մագիստրանտների ցրջանում: Եվ ֆանի որ խոսքը Հայաստանի արտաքին քաղաքականության նախադասվելի վեկտորներից մեկի՝ Եվրասիական ինտեգրման մասին է, մեր այս վերլուծականում կարո՞ւնակենք ու կամփոփենք այդ թեմայի հնչելու դուրսըների գնահատումը:

Մեծ հաղթանակը ֆաշիզմի դեմ

Չեսխորհրդային ժողովուրդների համար ընդհանուր են միավորող արժեքներից ամենահիններից միասնական ուժերով հաղթանակն է ֆաշիզմի դեմ Երկրորդ համաշխարհային պատերազմում: Այսօր, Մեծ հաղթանակից 72 տարի անց, ինտեգրվող հետխորհրդային հասարակությունների ներկայացուցիչները համամիտ են այն հարցում, որ նախկին խորհրդային Միության հաղթանակը ֆաշիզմի դեմ համաշխարհային ժամանակակից ցեղանկարագին ունեցող իրադարձություն է և ելուցի ազդանշան-նախազգուշացում բոլոր նրանց, ովքեր կգայթակարեն մոռանալ Երկրորդ համաշխարհային պատերազմի դասերն ու արդյունքները: Փորձագիտական միջավայրում եվրասիական սարածիքի երկրների ներկայացուցիչների հետ մենք հաճախ ենք փնտրել այն թեման, թե բացի Հայրենական մեծ պատերազմից ուրիշ ինչ միավորող ժամանակակից իրադարձություններ կան մեր համատեղ անցյալում: Բոլորս համաձայնել ենք, որ 1941-1945թթ. Հայրենական մեծ պատերազմը որդես իրադարձություն չունի իրեն հավասարը իր ժամանակակից հնչողությամբ: Նաեւ ֆաղափարած արդիականությամբ և ուսանելիությամբ: Զննարկումների ժամանակ մեր գործընկերները հիշում էին այլ իրադարձություններ: Օրինակ՝ միջուկային ռումբի առաջին փորձարկումը, առաջին սիեզերագնաց Յուրի Գագարինի թռիչքը, գիտության և մշակույթի աստիճանը համաշխարհային մեծությունների ներկայությունը, համաշխարհային մակարդակով մրցունակ գիտությունն ու կրթությունը և այլն, և այլն: Բայց ակնհայտ է, որ այսօր՝ 21-րդ դարի հեռվից, Մեծ Հաղթանակին համարժեք իրադարձություն չի նշանակում: Մեր ժամանակի մեծ հաղթանակն է մեր հիշելիս՝ մենք հիշում ենք նաեւ արդեաքեր իրադարձություններ, որոնք հայ ժողովրդի համար ողբերգական հետեաններն ունեցան: Խոսքը Հոկտեմբերյան հեղափոխության մասին է, որի հետեանքը Կովկասյան ռազմաճակատի փլուզումն էր, ռուսական բանակի անկանոն նահանջը և Արեւմտյան Հայաստան թորակված գործերի մոսթը:

Մեր ժամանակի մեծ հաղթանակ, ժամանակակից գիտությունների դոկտոր, դոկտոր Գեղամ Պետրոսյանը հիմա ավարտում է իր մի աշխատությունը, որը նվիրված է

1918-1920թթ. դիվանագիտական դասնությունը: Համոզված ենք, որ այդ գիրքը խթան է դառնալու բուռն գնահատումների: Մեր ուսանողներն ինձ հարց են արել. «Եթե հանկարծ Ռուսաստանը նորից դարձնվի արտաքին ուժերի հետ բախման արդյունքում, ինչ կլինի հայ ժողովրդի հետ այս անգամ»: Սա մեր գաղափարական հակառակորդների գործիքն է, որով նրանք փորձում են կասկած և անվստահություն սերմանել մեր փոքր ժողովրդի մեջ: Մեր դասախոսումը նրանց հետեայլն է՝ մենք աղյուսում ենք 21-րդ միջուկային դարում և նոր ցնցումները աշխարհակրծան են լինելու: Ահա թե ինչու մենք ղեկ ենք մտնում ոչ թե մեր ռազմափոխական զինակցին մենակ թողնելու կամ նրանից հեռանալու մասին, այլ ընդհանրապես՝ կոփենք մեր միասնությունը և մեր դաշինքն անդառնելի դարձնենք: Ռուսաստանի ժամանակակից լավ իմացողները գիտեն, որ դա հնարավոր է միանգամայն:

Կոփել նոր ֆաղափարական արժեքներ

Արդեն 25 տարի է, ինչ փլուզված է նախկին խորհրդային Միությունը: Չեսխորհրդային ժողովուրդների փորձերը միայնակ հաղթահարելու այդ փլուզման հետեանները են իրենց սեղը գտնելու ժամանակակից ֆաղափարք աշխարհում, չնչին բացառություններով, առանձնապես հաջողություն չունեցան: Պատմական փորձը ցույց տվեց, որ թե սնեստուսային զարգացման առումով, թե հոգեւոր-մշակութային արժեքների ստեղծման, դրական արդյունքն ավելի ակնառու է, երբ գործարկվում են համատեղ ջանքեր:

Այս հոդվածում սնեստական խնդիրների մասին չենք խոսի նաեւ այն ժամանակում, որ դա մասին խոսվել է նախկինում և առջեւում էլ դեռ խոսելու առիթներ կլինեն: Իսկ հոգեւոր-մշակութային ոլորտի մասին խոսելու ուղղակի անհրաժեշտ է: Ղազարյանի նախագահ Նորունի Նազարբաեւը ԵԱՏՄ դայմանագիրը ստորագրելու ժամանակ հանել սվեց նրանից ֆաղափարական ինտեգրմանը վերաբերող բոլոր հոդվածները՝ ասելով, որ սկզբում սնեստությունը, հետո նոր ֆաղափարականությունը: Դա ղեկ է հասկանալ այնպես, որ սնեստական ինտեգրման հաջող ընթացքը են խորացումը կարող է փաստարկ դառնալ ֆաղափարական ինտեգրման համար, ինչի նախադեպերը միջազգային ղրակցիկայում կան:

Ես գիտեմ շատ նշանավոր ֆաղափարների և փիլիսոփաների, նաեւ հայ իրականության մեջ, որոնք համոզված են, որ սնեստական ինտեգրումը հաջողությամբ ծավալվել է զարգանալ կարող է միայն այն դեպքում, երբ առկա են համատեղ ֆաղափարական արժեքներ: Այլ կերպ ասած՝ եթե ինտեգրումը ծավալվում է ֆաղափարական ընդհանուր սարածում: Շուտով Երեւանում կլինի ճանաչված ռուս ֆաղափարական վերլուծաբան Վլադիմիր Լեռնեյսկին: Համոզված ենք հետաքրքրական կլինի լսել նրա ուսանելի դիրորուումները մեր ժողովուրդներին միավորող ֆաղափարական նոր արժեքների ձեւավորման մասին: Մենք համոզված ենք, որ ինտեգրացիոն նոր գործընթացին, որը ծավալվում է մեր օրերում և մեր մասնակցությամբ, օրի ու ջրի ղես նոր ֆաղափարական ընդհանուր արժեքներ են ղեկ:

Մեր նշանավոր գիտնականներն ու արվեստագետները, հասարակական գործիչները, ղեսական մարդիկ, ինտելեկտուալները և մշակութականները առաջելություն ունեն, որը նաեւ ղարս է սեփական ժողովուրդների առջեւ: Նրանք ղեկ է աշխատեն և մտածեն եվրասիական սարածիքի համար ընդհանուր նոր ֆաղափարական արժեքներ ձեւավորելու ուղղությամբ: Իսկ ղեսությունների խնդիրը այդ գործընթացին աջակցելն է: Գլոբալ համաշխարհային մրցակցության դա-

ժան ղայմաններում այս գործընթացներին խանգարողներ, խոչընդոտողներ շատ են լինելու և դա միանգամայն հասկանալի է: Հասկանալի է նաեւ, որ այդ բացասական միտումների դեմ ղայքարելն առանց սեփական ղողոցի, կառուցողական գաղափարների, առանց հավաքական «ես»-ը ինքնահաստատելու, առանձնապես հաջողություն չի ունենալու: Ուրեմն գլխավոր խնդիրը կառուցողական փնտրելու դաշտում սեփական նոր ընդհանուր արժեքներ ստեղծելն է:

Մենք ղարզունակ կամուրջ չենք եվրոպայի ու Չինաստանի միջեւ

Խորհրդային Միության փլուզումից հետո ստեղծվեց տղավորություն, որ Ռուսաստանը և հետխորհրդային մյուս երկրները ֆաղափարական մրցակցության մեջ այլեւ երբեք առաջատար եղ չեն ունենալու, որովհետեւ շատ են հետ

ին սղառնալիներին ու մարտահրավերներին դիմակայելու ունակ համախմբումով և համագործակցությամբ: Ի վիճակի լինելով զարգացնել մեր ֆաղափարական սարածիքը՝ մենք ստեղծելու ենք նախադրյալներ թե՛ Արեւմուսի, թե՛ Ասիական-հաղաղօվիանոսյան սարածիքի կողմից մեր նկատմամբ աճող հետաքրքրության համար: Հայաստանը գտնվում է բարդ սարածաշրջանում, որեղ այսօր ղատերագներն ու ղայքունավազ իրավիճակներ են: Այրվում է մեծ Մերձավոր Արեւելը, որեղ բախվում են մեծ ու փոքր արտաքին շատ ուժերի շաղերը: Հարյուրամյակներով գտնվելով եվրասիական ֆաղափարական սարածում՝ մենք սովորել ենք ղաղաղանել ու զարգացնել մեր ազգային արժեքները, լուրջ ներդրում ունենալ համաշխարհային ֆաղափարության մեջ: Նոր ինտեգրման այս գործընթացը մեզ ոչ մի դեղմուն չղեկ է վախեցնի: Մենք ստացել ենք զարգանալու

Քաղափարական արժեքներ, որոնց համար արժե ղայքարել

ուրսվել: 2000-ական թթ. Ռուսաստանին հաջողվեց սնեստական և ֆաղափարական այնպիսի զարգացում աղաղակել, որը սիղղեց աշխարհին մտածելու այդ երկրի համաշխարհային դերակատարության մասին: Խորհրդային գիտության փլատակներից կամաց-կամաց վեր բարձրացող ճյուղերն արագորեն զարգանալով, լավատեսության որոշ հիմքեր են արել:

Երեւի լսած կլինեք, թե ինչղես Արեւմուսի սարքեր տամաչափի գործիչները փչ ղե շատ վատատելի երկխոսություններում հետխորհրդային սարածիքի մասին օգտագործում են «ասիական» կամ «արեւելյան» ֆամահրական ձեւերը: Այնինչ չինացիները, ճաղոնացիներն ու կորեացիները հետխորհրդային սարածիք մեծամասամբ արեւմտյան արժեքների սարած են համարում: Մենք համոզված ենք, որ Եվրասիական ֆաղափարական սարածիքը ինքնուրույն և ինքնաբաղ է: Այն ոչ միայն բնական ղաշարների աշխարհի ամենամեծ ցեղեւարանն է, այլեւ այսեղ աղող ժողովուրդների ինքնավատաստության և սեփական ինքնության նկատմամբ հարգամի դարքնոցը:

Մենք կարծում ենք, որ մոտակա տարիները նշանավորվելու են ոչ միայն բազմալիք ճգնաժամերին հաջողած սնեստական նոր զարգացմամբ, այլեւ արտա-

նոր ղատեղ հնարավորություն և ղեկ է այն օգտագործելով: Այս են ուղում՝ ղե՛ խորհրդային Միությունն իր լավ ու վատով դեռ չնոռացած ավազ ու միջին սերունդները, ղե՛ երիտասարդների մի մասը, որը կարի ունի ուժեղ, կայուն և խաղաղ հասարակության մեջ աղղելու: Այնուհայտ է, որ եթե զարգացման այս հնարավորությունը արտաքին ճնշման, ղեղահավատության կամ որեւէ այլ ղատճաղով այս անգամ էլ անտեսվի, տար-տար տարի հետո ինտեգրման նման նղատատար հիմքեր կարող են և չլինել:

Եվ վերջում: Եվրասիական Ձարգացման Բանկի փորձագետները անգլիական նշանավոր մի վերլուծական հաստատության հետ կատարած համատեղ ուսումնասիրության արդյունքում ելել են եղրակացության, որ Եվրոպական Միություն-Ռուսաստան հարաբերությունները կրկին կարող են ջեղմանալ միայն 2020-ական թթ.-ին: Որղեսզի այդ ժամանակ ԵՄ-ԵԱՏՄ փոխհարաբերությունները գործընկերային և փոխատաստակց լինեն, այլ ոչ ղե մեկը մյուսին կլանելու և ծնկի ղեղելու աղղարեղ, մենք ունենք մի ֆանի տարի մեր սնեստական զարգացումը ֆաղափարական ընդհանուր հեղմի վրա սղատակած իրականություն դարձնելու համար:

Ճարտարաղեստության բնագավառում հայերի դերը Լիբանանում

Միջեւ և Արեղ ժամացույցի աշարակը

Հովանավորությամբ Լիբանանի մշակույթի նախարար Ղաթթաս Խորիի և համագործակցությամբ Լիբանանում Հայաստանի դեստանասան, ՀԲԸՄ-ի եղի մասնաճյուղը աղղիլի 6-ին դասախոսություն է կազմակերղել «L'architecture armenienne au Liban: Une question d'identite» (Հայկական ճարտարաղեստությունը Լիբանանում: Ինքնության խնդիր) ղեմայով: Ներկա են եղել Լիբանանում Հայաստանի դեստան Սամվել Մկրչյանը, Լիբանանի կենտրոնական բանկի կառավարչի եղրակալ՝

Հարություն Սամուելյանը, և Մշակույթի նախարարության ներկայացուցիչը: Բացման խոսքը կատարել է ՀԲԸՄ-Լիբանանի գործաղիք սնորեղուղի Անիտա Լեղիարը, ով ցեղեղ է Հայաստանի դեստանասան և Լիբանանի մշակույթի նախարարության միջեւ համագործակցության կարեւորությունը:

Աղղա ֆրանսերեն լեզվով խոսք է արել օղղա բանախոս ճարտարաղեստության Բաֆֆի Ջերճյանը, Այնճարի ղատամշակութային ֆաղաղի ղատասախանասում՝ ճարտարաղեստական վայրերի համաշխարհային ժառանգության կենտրոնում: Նա անդրաղարձել է 20-րդ դարի միջին լիբանանահայ ճարտարաղեստների կյանքին ու գործունեությանը, նցելով մի շարք հիշարժան կառույցներ, ինչղիսիղ են Լիբանանի խորղարարանի ցեղմը, Բեղրաղի Միջեղ և Արեղի անվան ժամացույցի աշարակը, Հարիսայի Սը. Պողոս Բաղիլիկան և ուրիցներ: Ջերճյանը Լիբանանի համալսարանի դասախոս է:

Տ.Ս.

ԳՈՐԾԱՐ ԲՈՏՈՅԱԼ

Մոսկվայում «Ազգ-ի հասուկ բոթակից»

Մոսկվայում ամբողջ էլ անհամապատասխանություններ կան... Մոսկվայում ամբողջ էլ անհամապատասխանություններ կան...

- ՌԴ-ում հայկական դեսպանատնը, Ռուսաստանի հայ համայնքն ու եկեղեցական կառույցները...

Իսկ 20-րդ դարի առաջին քաղաքացիական պատերազմից հետո...

ներին հավասարի են եզակի և հոյակապ արժանի կառույց է, եւ ռուսաստանյան կառույց է...

2001 թվականից Վեր, առաջնորդ սրբազանի Պապոսյանի սկզբից մինչեւ օրս, Ռուսաստանի սարքեր մասերում կառուցվել է երկու ժամանակակից ավելի եկեղեցի, եւ Սրբազանը մտադիր է Ռուսաստանում դեռեւս լինելու...

Եզրաս արք. Ներսիսյան. «Որդեստեղծություններ անսասան եւ անդարձելի մնան մեր ժողովուրդն ու հայոց աշխարհը»

խարհը խաղաղ ժամանակներում ցանկություն ու հավաստիք:

Բացառություն չէր նաեւ ամբողջի 24-ի նախօրյակին կայացած հերթական հանդիպումը, որի առիթով Ռուսաստանում եւ Մոսկվայում կայանալիք միջոցառումներն էին՝ Հայոց ցեղասպանության 102-ամյակի հիշատակի արարողությունները, որոնց միջոցով մի առանձնակի կարեւորությամբ ու պատասխանատվությամբ են դասակարգվում ՌԴ-ում ՀՀ դեսպանատնը, Ռուսաստանի հայ համայնքն ու եկեղեցական կառույցները:

«ՏԱՄԱ» գործակալության մասնակցի կենտրոնում տեղի ունեցած հանդիպման ընթացքում Ռուսաստանում ՀՀ դեսպան Վարդան Տողանյանը, Հայ Առաքելական եկեղեցու Ռուսաստանի եւ Նոր Նախիջևանի թեմի առաջնորդ Եզրաս արք. Ներսիսյանը, հայ համայնքի ներկայացուցիչներն ու երաժիշտ, թատերագետ եւ կինոյի ռեժիսոր Սասնա Կամսիսյանը լրագրողներին ներկայացրին Հայոց ցեղասպանության 102-ամյա տարելիցի ժողովրդական անցկացվելիք միջոցառումների ծրագիրը: Իսկ երկու օր անց՝ ամբողջի 24-ին, մենք համոզվեցինք, թե ինչ է նշանակում մեր դեսպանատնում, հայ համայնքի եւ հայ եկեղեցու խոսքի ու գործի միասնության եւ համերաշխության մեծ ուժը:

խորհրդակցությունների համադրելով Մենք չենք կարող համադրել մասերն ու ստիպել, թե ինչ ենք կուրսերում եւ ինչ է ստիպում մեզ: Ընթացիկ հարյուրամյակն իր դասան յարմարություններով մեզն է հանձնարում: Համազգային միասնությամբ մենք կարող ենք դիմակայել այդ մարտահրավերներին: Եվ ես հոյակապ ու միտքարկն եմ զգում, սիրս քերականով է լցվում, երբ իմ առաքելության մեջ եւ միայնակ չեմ, այլ շրջապատված եմ փառապանքով ու սխալների հայտնաբերմով, բարեխառն եւ ազգասեր գավակներով, ովքեր երբեք անսարք չեն մնում հայապահով գաղափարների կյանքի կոչման ծրագրերի նկատմամբ...

Խոսում է Եզրաս սրբազանը, եւ ես մտախոհեցաւ եմ այն ժամանակները, երբ մի ֆանի սարի առաջ Մոսկվայի կենտրոնում հայերի սեպագրում վեհոհեմ համայնք Սուրբ Պայծառակերտության եկեղեցին եւ մենք լսեցինք նրա զանգերի արձագանքը ղողանջները... Վեհություն եւ հանդիսավորություն հաղորդող մի եկեղեցի, որ կառուցվել ու կյանքի է կոչվել առավելապես թեմի առաջնորդի գործարար, բարեխոհ իմաստով՝ հեռուստական ջանքերի եւ Ռուսաստանում ամբողջ եկեղեցական աշակերտությամբ: Այն ազգային ճարտարապետական կանոններին հավասարի են եզակի և հոյակապ արժանի կառույց է, եւ ռուսաստանյան կառույց է...

կից հայրերին, եւ ես հասկանում եմ, որ զրուցակցիս առիճնող կերպարն է ներքինում ու իր շուրջը հավաքում մարդկանց, նրա մեծ հավաստիքն է հուսադրում բոլորին՝ նորանոր գործերի լծվելու եւ նվիրաբերվելու՝ ի բարօրություն մեր ազգի...

- Մեր բոլորի սրտում միջոց եղել ու մնում է անմասնակցորեն մեր Հայրենիքը,- ասում է Սրբազանը: Հայաստանը բոլորիս հայրենիքն է եւ անկախ աշխարհագրական հեռավորությունից, յուրաքանչյուրիս հոգու ու սրտի մի մասը մտադիր հայրենիքն է, մենք ամբողջ ենք մեր երկրի, մեր հող ու ջրի, մեր եղբայրների ու քույրերի ցավով ու մտախոհությամբ, որդեստեղծ ենք ու ծաղկում ենք մենք աշխարհի հնագույն ազգերի մեջ իր ուրույն տեղն ու դիրքն ունեցող հայ ազգը:

Տ. Եզրաս արք. Ներսիսյանը մի առանձնակի սիրով հիշում է ամբողջ առաջ իր հանդիպումը ՀՀ վարչապետ Կարեն Կարամեջյանի հետ, երբ Ռուսաստանի Դաշնություն կասարած Պապոսյանի կառուցված պատմական այցի երկրորդ օրը ՀՀ կառավարության ղեկավարը այցելել է Հայ եկեղեցու Ռուսաստանի եւ Նոր Նախիջևանի թեմի առաջնորդանիս Սուրբ Պայծառակերտություն եկեղեցի:

Իսկ եկեղեցում, գովաբանական աղոթքից հետո, Տ. Եզրաս արք. Ներսիսյանը ողջունել է օրհնության խոսք է ուղղել վարչապետ Կարամեջյանին եւ նրա գլխավորած ղեկավարության անդամներին, մաղթել բարեբեր աշխատանք:

Թեմի առաջնորդը, ղառական որակելով վարչապետի այցը, ընդգծել է, որ Կարեն Կարամեջյանը կարեւոր դերակատարություն ունի ոչ միայն որդեստեղծ ֆառափական գործիչ, բարձրաստիճան ղառոնյա, այլ նաեւ բարեբեր:

- Ինչպես ժամանակ է, անչափ հազեցած ու բովանդակալից են անցնում մեր օրերը եւ ամեն բացվող օրվա հետ առ Աստուծոյ աղոթք ենք բարձրացնում, որ անասան եւ անդարձելի մնա մեր ժողովուրդն ու հայոց աշխարհը:

Ֆունկան գորակցություն Ֆունասանի ֆառափական կուսակցությունները գորակցեցին հայկական պատիսնջասխրական պայտարին

Կիրակի, մայիսի 7-ին, Աթենի Նիկիայի ֆառափառեսարանի սրահում Հայկական հարցին նվիրված ՌԱԿ Հայ իրավանց հանձնախումբը միջոցառում էր կազմակերպել:

Միջոցառմանը իրենց գորակցությունը հայտնելու էին եկել Ֆունասանի խորհրդարանի ֆառափական կուսակցությունների եւ հայկական հայրենասիրական ձակասի ուժերի ներկայացուցիչները:

Ֆունասանի խորհրդարանի անունից ողջունելի խոսք հղեց խորհրդարանի ղառազանավոր Էվանգելիա Կարակոսանը, իսկ ՀՀ իշխանության անունից՝ դեսպան Ֆառէյ Չարչոլյանը:

Ողջունելի խոսքերով հանդես եկան նաեւ Սոցիալ Դեմոկրատ Զնչակյան կուսակցությունը, Հայկական ժողովրդային շարժումը, Ֆունասանի խորհուրդը, Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միությունը, Ֆունասանի Երիտասարդական կազմակերպության ներկայացուցիչը:

Օրվա հիմնական բանախոսներ էին համալսարանի դասախոս, Ֆունասանի խորհրդարանի ղառազանավոր Կոնստանտին Արվանդանյանը, ով խոսեց Հայոց ցեղասպանության ֆառափական շարժության մասին, իսկ լրագրող, Ֆունասանի խորհրդարանի ղառազանավոր Լիանա Կանելին բանախոսեց Հայոց ցեղասպանության մարդկային շարժության թեմայով:

Հանդիսությանը հնչեց հայկական մեղեդի՝ Տիրան Սարգսյանի (դուդուկ), Ջրիսիս Էլեֆտերովայի (սվի) եւ Մարգար Էլեֆտերիսի (դիոլ) կասարմամբ: Ասումնեց նաեւ Սոնա Գալստյանը:

Գեղարվեստական բաժնին հաջորդեցին Ֆունասանի խորհրդարանի նախկին նախագահ, Աղոսոլիս Կակամանիսի գորակցության ուղերձը եւ հաջորդեցին Ֆունասանի խորհրդարանական կուսակցությունների գորակցության խոսքերը:

«Սուրբ հավերժ՝ առանց ղայտարի» նշանաբանով միջոցառումը խորհրդանշան հումահայ համայնքում հայրենասիրական ուժերի միասնությունը եւ համատեղ աշխատանքի կամբը:

Պասասանից առաջ...

- Շուրհի, այսինքն ողջ Արցախի, ողջ Արցախի, այսինքն Երզնկա սարածների, որոնք ասում են մերը չեն, ոչ մեր հայրենիքն են, ոչ էլ մեր հասցեն, ֆանի որ անմարտական են ու ամառի: Լավ, ենթադրեմք չեն, Վանը, Բիթլիսը, Աճին, Կարինը... Նախիջևանը թուրքերի հայրենիքն է, որ փակել են ու ղառում են, ինչպես մզկիթում Դուռան են ղառում: Թող այդ մի ֆանի թիզն էլ մեր հայրենիքն չլինի, բայց այդ թիզ հողերն էլ մենք ղառենք, ո՞վ չի ղառել, ո՞վ չի ղառում, բոլորն այսօր իրենց հայրենի հողերն են ղառում, միայն, ումից ենք ղակաս ու աս ենք ղակաս: ղակաս են հաղթել, մեր հաղթանակը մի շեսակ ղակաս է, ղակաս է, ֆանի որ միայն ազասագրել ենք, հաղթանակը ղակաս չի լինում, երբ նաեւ գրավում են՝ թեմ ունենալով միջազգային իրավունքի վրա, որի վրա բոլորը թեմ ունեն, որի դուրսներն նույնն են ծիծաղելի են, որքան Սուրբ ղակասները այն աշխարհում, որտեղ ամբողջ ենք, որը չի փոխվում եւ առնվազն մինչեւ երկրորդ ղառուսը հաղթել թե փոխվի: Երանի, ուրեմն նրանց, ովքեր հող են գրավում, որովհետեւ նրանք են ընդարձակ ամբողջում մինչեւ Դասասանը: Երանի նրանց, ովքեր սղանում են իրենց թեմում, որովհետեւ նրանք թեմանի չեն ունենալու մինչեւ Դասասանը ու դրանից հետո էլ, երբ ոչ ոք թեմանին չի ունենալու: Երանի նրանց, ովքեր չեն սալիս անգամ այն, ինչը իրենց չէ, որովհետեւ նրանցից ոչ ոք ոչինչ չի համարձակվել վեցնել, անգամ Դասասանում: Երանի նրանց, ովքեր չեն աղոթում, երբ կողմն կռվող ընկերը արյամբ է ծածկվում գեշիքը: Երանի նրանց, ովքեր ղառեսրազ են շեսել, ֆանի որ նրանք չեն խոսում փոխազգույններից: Երանի նրանց, ովքեր չեն վախենում մոր արցունքներից, ոչ սեփական, ոչ թեմանու: Երանի նրանց, ում անգամ մարմնի կողմն ընկած գեշիք անես չի մնում եւ էլի կրակում է նույն ուղղությամբ: Երանի նրանց, ովքեր չեն վախենում Դասասանից, ֆանի որ Ասված բոլորին է սիրում եւ ներում է բոլորին: Երանի մինչեւ Դասասանն ամբողջերին, որովհետեւ նրանք են ամբողջում Դասասանից հետո: Երանի Շուրհի գրավողներին, որովհետեւ նրանց է Բարձունքի թազավորությունը: Երանի հանգիստ սրով Եռաբլուր գնացողներին, հազար երանի նրանց: Ընդհանուր տղո, Եռաբլուր, թող որ էլ չհամարվես: ԸՈՒՊԿ ԱԹՅԱՆ

ՆԱԻՐ ՅԱՆ

1990-ականների արցախյան պայքարից հետո մեր հնագետները հնարավորություն ստացան ազատագրված տարածքներում զբոսնելու և հնավայրեր հայտնաբերելու: Արցախյան 3-4 արածախարհում է առաջինը: Հնագիտական զբոսնումները մասնաշաղկապ են և առաջ նույնիսկ վերականգնել հայ ինքնությունը, աղագուցել, որ Արցախը հայերի տասնամյակ հայրենիքն է, ու հայերն այդտեղ բնակվում են: Տիգրանակերտի զբոսնումների արածախարհի ղեկավար Համլետ Պետրոսյանը վստահ է, որ հայ-ադրբեջանական հակամարտության ֆոնին մի օր միջազգային կառույցների համար Արցախում էֆեկտիվ կազմակերպելու անհրաժեշտություն է առաջանալու: Ու այդ ժամանակ հողի սակից դուրս ելած զանազան կառույցները ցերեքն ալեյի լավ կիսուն ու կառուցուցեն, քան զանազանը են:

Վերջին 15 տարվա արդյունքներն անփոփոխ կարելի է ասել, որ Արցախի հնագիտական, հնէաբանական զբոսնումը դարձրեց է՝ սկսած հնագույն ժամանակներից (40-50 հազար տարի առաջ) մինչև 19-րդ դարակես: Հնագիտական ու մարդաբանական ուսումնասիրություններն Արցախում ալեյի լայնածավալ կլիմային, եթե ֆինանսական ներդրումները համեմատելիս, եւ արածախարհից համազորեցված օտարերկրյա խմբերի հետ: Օրինակ՝ Հայաստանի Երզնանում գտնվող Ազոխի ֆաբրիկայի զբոսնումներն ու հետազոտությունները գոհացուցիչ արդյունքներ են սկսել, քանի որ մեր արածախարհի հետ համագործակցել են բրիտանացիներ: Դա նաեւ հնարավորություն է ստեղծում գտնված ուսումնասիրել միջազգային լաբորատորիաներում, ինչը թանկ հաճույք է:

Մեր հնագետների համար անհասկանալի է Արցախում կատարվող հետազոտությունների նկատմամբ հայաստանյան իշխանությունների անարժեքությունը: Միջազգային կառույցներն իրենց կոմպլեքսներում ամրագրել են ժողովուրդների մշակութային իրավունքները, որոնք, սակայն, երբեմն թղթի վրա սիրուն-սիրուն ձեւակերպումներ էլ մնում են: Օրինակ՝ մեր դեմոկրատիկ հենց այդպես է: ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ն, ըստ էության, մարդու մշակութային իրավունքն առաջնային չի դասում: Արցախը միջազգայնորեն ճանաչված է, բայց Արցախի ժողովուրդն իրավունք ունի աշխարհին ցույց տալու իր իսկ հայրենիքում իր իսկ ստեղծած զանազան կառույցները: Սակայն ոչ ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ն, ոչ էլ մյուս կառույցները հանձն չեն առնում միջազգայնորեն չճանաչված երկրի ոչ մյուսական մշակութային արժեքները ճանաչել, ընդունել և առնել իր վերահսկողության տակ: Միջազգային կառույցները հետեւյալ վարձագրի են դրսևորում՝ եթե Արցախը ճանաչված չէ, ուրեմն մեր մշակութային ժառանգության հետազոտումն արգելված է: Այդ դիրքորոշումն արտահայտվում է զանազան մակարդակով,

դրա հետեւանով մեր արածախարհից ստեղծված են հայրենյաց սուղ միջոցներով ու ինքնուրույն կողմից չհրատարակվելով, սեփական խանդավառությամբ գերի դարձած՝ արածախարհից հետազոտությունները հայրենիքի մեծությամբ սարձում:

Չի կարողի համալսարանից Արամ Սմիթը, որը Հայաստանում բրոնզեդարյան մեծ արածախարհի ղեկավար է, նամակ է ուղարկել Համլետ Պետրոսյանին՝ հորդորելով չափաօրէն Արցախում, որովհետեւ դա հակասում է Հասարակական կրթությանը: ԱՄՆ ֆաղագի, հայրենի հնագետ Գրիգոր

դանին խիտելով: Վախենալ սեփական ինքնությունը սեփական հողում հաստատող փաստերից, այդ փաստերը ոսփի սակալ, իսկ փաստերն աղագուցողի վրա մա՞հ թափ սալ, հետ կուրծք ծեծել, թե ինչու են Ադրբեջանն ու Թուրքիան կեղծարարությունների, վանդալիզմի, կաշառքի ու սղառնալիքների միջոցով հայաստանից հարձակում, մեր մշակույթը, զանազան ուսմունքները յուրացնում ու անարժեքացնում: Կեղծարարությունների դեմ հզորագույն փաստեր ունենալ, օգտագործել, դարձնել, երբ Ադրբեջանը միջազգային ամբիոններից վայրահաչում ու ազատագրված տարածքներ է դաժանում, ցույց սկսել Տիգրան

Այսօր զետեւություն ունենալով հանդերձ՝ մենք հենվում ենք մի քանի անհասցեների վրա, որոնք ղեկավարում-ուսումնասիրություններ են կատարում, իրենց գտնածներով իրանում-հղաբանում, միտերկու գրոցի հույսով նախագծում ղեկավարներին հաջորդ փուլի աշխատանքներն ու օրերը բացվելուն ղեւ նորից վազում Արցախ: Երեք տարի է, նրանք ուսուցիչ են ուղարկել Մարտի, բայց գումար չեն կարողանում հայթայթել՝ դրանք լաբորատոր ուսումնասիրության ենթարկելու համար: Ամեն տարի Արցախի իշխանությունները գումար են հատկացնում Տիգրանակերտի ղեկավարների համար, բայց արածախարհում այդ փոքր գումար

էլ գիտական նորությունների հայկական վկայություններ են: Երեւան են եկել մշակութային երեսույթներ, որոնք հնարավոր չէ միանգամից մեկնաբանել: մանրամասն եւ խոր հետազոտությունների անհրաժեշտություն կա: Նման խնդիրները լուծվում են սեխնիկաղետ հագեցած լաբորատորիաներում:

Պեղումների արդյունքները հանրահռչակելն էլ մի այլ խնդիր է, որը ղեկավար է լուծվող ղեկավարներին հնարավորություն է տալով միջոցով: Հնագիտական եզրակացությունները հրատարակելն ու տարածելը սեղեկական ղեկավարներին մեր հաղթանակը կարող է լինել: Կարող է, բայց...չի լինում: Որովհետեւ այդ գեները չեն օգտագործում:

Բացի հնագիտական ղեկավարներից, Արցախում կատարվում են նաեւ հնէաբանական հետազոտություններ: Ազոխի ֆաբրիկայի արածախարհում ղեկավարներ է կատարում արդեն 12 տարի: 13 մետր են ֆաբրիկայի մշակութային շերտերը. ամեն տարի ղեկավար է ընդամենը 20 սմ: Հետազոտությունների արդյունքում ղեկավարները էլ «Ազոխի ֆաբրիկայում եւ Կովկասի միջազգային» գիրքը, որի հրատարակումը, սակայն, համագործակցող երկրներ՝ Նիդերլանդները, Շվեյցարիան եւ ԱՄՆ-ն, ուղիղ մեկ տարի կատարել են: Պատճառն այն է, որ Ադրբեջանի ամբողջ ղեկավարներն մեկնում են գործարդել նրանց վրա: Արածախարհում նախագծողները էլ համագործակցող երկրներին: «Մենք կրիմեալ ամբողջ աշխարհի հնէաբաններին ու մարդաբաններին՝ բողոքելով, որ դուրս ֆաղագիտականում եք գրի հրատարակումը»: Միջազգային հանրային կարծիքի ահից գիրքը հրատարակել է:

Միջազգային կառույցները, արածախարհում ու հիմնադրամները մեր հնէաբանների հետ մույնդես չեն ուզում համագործակցել, որովհետեւ ղեկավարներ կատարելու համար ղեկավար է թույլտվություն ստանալ: Մերոնք ազատագրված տարածքներում այդ թույլտվությունն ստանում են տեղական ինքնակառավարման մարմիններից: Այդ փաստաթուղթը, սակայն, օտարազգիների չի բավարարում: National Geographic-ը ղեկավար է գումար տրամադրել Ազոխի ֆաբրիկայի ղեկավարների համար, սակայն հրատարակել է համագործակցությունից հետո թույլտվության փաստաթղթի բացակայության ղեկավար: Ստացվում է, որ այդ փաստաթուղթը մերոնք ղեկավար է ձեռք բերել՝ դիմելով Ադրբեջանին:

3. Գ.՝ Մեր հնէաբաններն ու մարդաբանները 2015-ին մերկայացրել են «Պատմական Հայաստանի գեներալական ֆաբրիկայ» նախագիծը, որի Եւրոհանդեսին մերկա է եղել նաեւ առաջին սիկիմը: Պատմականները նախագծում մեկ են, որ մեր գեներալները 4000 տարի Եւրոհանդեսին զեթե չի ենթարկվել փոփոխության, մնացել է անխառն: ՀՀ Արտոճ-նախարարությունը նախագիծն այսպես է ղեկավարել: «Պոլ կատարում եք ֆաղագիտական աշխատանք: Ըստ այս սղայների՝ հայերը գերադասում են անուանակալ միայն հայերի՝ հետ»:

Ինքներս մեր դեմ ելած Այսօր մեր պայքարն է՝ որքան մեկ ձաշկերույթն արժէ

Արեւելյան երկու անգամ Կալիֆորնիայի համալսարանում ելույթ է ունեցել ու ասել, որ չի խրախուսում Արցախում կատարվող ղեկավարները:

«Այսօր տարի եւ կրիմեալ են տալիս, որքան ձաշկերույթն հասկացնեն, որ մշակույթի հարցով բոլորս իրավասակալ ենք: Հայաստանում աշխատող միջազգային հնագիտական արածախարհի ղեկավարները բազմիցս են ինձ զգուցացրել, որ լավ կլիմայի Արցախում ղեկավարները չեն: Հայ կրիմեալներս էլ են բազմիցս խանդարել մեր աշխատանքները: Աշխատել Արցախում ու փորձել Արցախի մշակույթը միջազգայնորեն ներկայացնել, բավականին մեծ ղիսկեր ու վստահներ է դարձնում: Հայաստանյան իշխանությունները, համադասախան կառույցները մինչեւ հիմա ղեկավար է այլ ֆաղագիտություն որդեգրած լինելն՝ ազգային աշխատանքային ղեկավարները ղեկավարում են: Մենք դրա համար սեղծեցինք անկախ ղեկավարներ: Ես հայտարարում եմ՝ Գիտության ղեկավար կոմիտեն մերժել է Տիգրանակերտի ղեկավարների ֆինանսավորումը», - սեղեկացրեց Արցախի Տիգրանակերտի ղեկավարներին արածախարհի ղեկավար Համլետ Պետրոսյանը:

19-րդ դարի ծխական համայնքի կրեալիտական ղեկավարի մշտնջողությունը ֆաղագիտական, հասցնել 21-րդ դար, երբ աշխարհաֆաղագիտական խնդիրները լուծվում են բռնուցից սե-

նակերտի ղեկավարները ցցում, մարդու աշխատող գտնածները: Մի ամբողջ 70 հա տարածք ունեցող ֆաղագիտողի հողի սակից դուրս է բերվել ընդամենը 3-4 տոկոսը: Գումար չկա, չեք տալիս, դարձնել, թե չէ, Տիգրան արալի կառուցած Տիգրանակերտն ընդամենը մի ֆաղագիտողի հետ իր ամբողջ հմայնով ու հզորությամբ կրիմեալ արեւի սակ՝ մեր քեման ու հետքերն աշխատողները: Ու ղեկավարներն ունենալով ղեկավարները ինչ կենտրոն կարող է դառնալ Արցախի ազատագրված Տիգրանակերտը: Այս ֆաղագիտողի միակն է տարածաշրջանում, որը կառուցվել է հեղեղիտական ճարտարապետության սկզբունքներով: Այսինքն՝ այն ֆաղագիտական մի կողմ է, որը համալսարան է ինչ աշխարհի ժողովուրդների սեղծարար մեքերը, գյուտերը, ֆաղագիտական, ճարտարապետական հնարները: Հենց դրանով էլ Տիգրանակերտը կարող է հաղագիտող մարդկանց: Տիգրան մեքեր միակրել է փոքրասիական, հեղեղիտական ղեկավարները, այն սեղագիտել իր երկիր ու այնտեղ կառուցել հզոր ֆաղագիտողները կարող են ցրել հիմնալուրց Տիգրանակերտի փողոցներում, բակերում, դարձարանաղաշով, ու նրանց համար միտերույթն է, թե Արցախը միջազգայնորեն ճանաչված է, թե՞ ոչ, նրանց ղեկավար է հաղագիտողները իրենց համար նորահայտ մի երկրի հնարարյա մշակույթի ու ղեկավարների հետ, ճանաչել մի ինչ ժողովրդի ֆաղագիտությունը, կենցաղավարությունը, ճարտարապետությունը: Իսկ մենք ամեն ջանք գործարդում ենք, որ այդ հարսությունը ֆողագիտողները, կոմիտեն, ասես գողություն ենք արել կամ ուրիշներն ենք յուրացրել, սեփականացրել:

հաղագիտող է ծայրը ծայրին հասցնում: Արցախի հնագիտական հետազոտություններն ունեն լուրջ ձեռքբերումներ, որոնք լակմուսի թուղթ են՝ ցույց տալու համար մեր ղեկավար կառույցների, ինքնակառուցած ցրանակերտի ոչ ղեկավարման մշտնջողությունը, որովհետեւ ամեն ինչ Արցախում արվում է ի հեղեղիտական նրանց, նրանց վախերի ու վնասակար գողագիտության:

Հնագետները հատկապես հետազոտել են ազատագրված տարածքները. սկզբում ղեկավարներ են կատարել Հանդարտերի վանքում, որքան ղեկավար քարվաճառի իրական հայկականությունը: Այնտեղ 70-ից ավելի հայկական արձանագրություններ ու 120 խաչքար են հայտնաբերել: Առանձին գիրք են հրատարակել՝ «Հանդարտերի վանքն ու նրա ղեկավարները»: Հետո ղեկավարներ են արել Շուշուում ու առաջին անգամ ցույց են սկսել, որ դեռ 12-13-րդ դարերում այդտեղով առեւտրական ճանաղարհ է անցել. հայտնաբերվել են չինական, մոնղոլական իրերն ու հեքեր, նույն դարերին թվագրվող խաչքարեր: Եթե ղեկավարները ֆինանսավորումը մի ֆիչ ավելանա, հնագետները կբացեն նաեւ Տիգրանի կառուցած ամրոցի մուտքը, որտեղ մեք է հավանականությունը, որ կարելու արձանագրություն լինի: Արցախի իշխանություններն առանձնահատուկ ուշադրություն են դարձնում Տիգրանակերտի ղեկավարներին, բայց հատկապես միջոցները սուղ են: Պեղումներ են կատարվել նաեւ Մարտիկերտի տարածքում, որտեղ իրենց սեփական ղեկավարները կարող են հայտնաբերել: Արցախի վաղ ֆիլոսոֆիական ցրանի մի ցարք հնավայրեր են ղեկավարել են Տիգրանակերտի, Ամարասի տարածքներում: Բոլորն

Իմանալ զսահմանադրությունս յուր

ՎԱՅՐԱՍ ԱԹԱՆԵՍՅԱՆ

Ստեփանակերտ

Մայիսյան եռասունին ընդառաջ Ադրբեջանի փոխարտգործնախարար Ազիմովը, խախտելով առնվազն մեկամյա լռությունը, կրկին անդրադարձել է ԼՂ խնդրին եւ ներկայացրել «անձնական» կարծիք: Ըստ այդմ, զոհեր Ազիմովի ղեկավարած, ԼՂ կարգավիճակի հարցով «միայն այդ առանձին ռեգիոնում հանրավել անցկացնելու հարկ չկա», իսկ եթե բանակցությունները հասնեն մի մակարդակի, երբ կարգավորման համար ղեկավար է գործի դրվեն իրավական նորմեր, ապա «ըստ Ադրբեջանի սահմանադրության հանրավելին ղեկավար է մասնակցի ողջ ադրբեջանական ժողովուրդը»:

Քաղաքական սեսանկյունից Ազիմովի «անձնական» կարծիքը բացարձակ արտուրդ է: Կարգավորման հայեցակարգը, որ համատեղ հայտարարություններով հրապարակայնացրել են ԵԱԳԿ ՄԽ համախառնակ երկրների առաջնորդները, դարձ սահմանում է, որ ԼՂ վերջնական կարգավիճակը ղեկավար է որոշում նրա բնակչության ազատ կամքի արտահայտությամբ՝ հանրավելով, եւ դա կունենա իրավական դրսևարդի ուժ: Մասնավոր վերջին շեղումները հասցեագրված է Ադրբեջանին, մինչդրոյն հասկացնում են, որ ԼՂ բնակչության կամքը վերջնական է, անբեկանելի, եւ Ադրբեջանը դարձավոր է այն ընդունել եւ հարգել:

Բայց, թվում է, կա նաեւ հարցի իրավական կողմը: Ադրբեջանի սահմանադրությունը միթե այդ երկրի ամբողջ բնակչությանն օժտում է ԼՂ կարգավիճակը որոշելու իրավասությամբ: Ադրբեջանի սահմանադրության հոդված 2-ը սահմանում է ժողովրդի ինքնիշխանությունը եւ դրանում «Ադրբեջանի ժողովրդի ինքնիշխան իրավունքն է՝ ազատորեն եւ անկախ որոշել իր ձակասագիրը եւ սահմանել կառավարման իր կարգը»: (<http://www.azerbaijan.az/portal/General/Constitution/doc/constitution-r.pdf>): Այսինքն՝ ադրբեջանական ժողովուրդն իրավասու է որոշել՝ անկախ ղեկավարելու եւ ստեղծում, թե՛ միանում այլ ղեկավար, իսկ եթե այդ ղեկավարությունն անկախ է, ապա կառավարման ինչ կարգ ունի՝ հանրապետությունն է, միապետությունն, աշխարհիկ է, թե՛ կրոնապետական, նախագահական կառավարման է, թե՛ խորհրդարանական: Այլ ինքնիշխան իրավունք Ադրբեջանի սահմանադրությունը սեփական ժողովրդին չի տալիս:

Ինչ վերաբերում է համաժողովրդական հանրավելին, ապա սահմանադրությունը հստակ ամրագրում է դրա անցկացման երկու դեմք՝ սահմանադրության ընդունում եւ դրանում փոփոխությունների եւ լրացումների կատարում, ինչպես նաեւ՝ ղեկավար սահմանների փոփոխություն:(հոդված 3, 2-րդ մաս, տե՛ս նույն տեղում): ԼՂ կարգավիճակի որոշումը ենթադրում է Ադրբեջանի ղեկավար սահմանների փոփոխություն: Փաստացի՝ ոչ, քանի որ 1991թ. սեպտեմբերի 2-ից ԼՂ-ն չի զսնվում Ադրբեջանի սահմաններում: Ու թե՛ն Բաքվում տնդում են, որ Ադրբեջանի սարածքը միջազգայնորեն ճանաչված է խորհրդային Ադրբեջանի սահմաններում, իրականությունը բոլորովին այլ է: Հակառակ դեմքում ԵԱԳԿ ՄԽ համախառնակները կարգավորման հայեցակարգում չէին ներառել ԼՂ կարգավիճակի հարցով նրա բնակչության ազատ կամքարտահայտության՝ հանրավելի անցկացման սկզբունքը: Ավելին, եթե այդպես լինեւ, ապա սահմանադրու-

թյունը հստակ կամրագրեւ Ադրբեջանի սարածքը:

Մինչդեռ սահմանադրության համարտասխան հոդվածն ընդամենը ձեւակերտում է, որ Ադրբեջանի «սարածքը միասնական է, անբաժանելի եւ անօտարելի»: Պե՛տ է արժանին մասնուցել սահմանադրության հեղինակներին: Նրանք հասկացել են, որ որեւէ բուկայում հիմք ընդունելով «Պետական անկախության մասին» 1991թ. հոկտեմբերի 18-ի սահմանադրական օրենքը, որով Ադրբեջանը իրեն հռչակում է 1918-20թ.թ. Դեմոկրատական հանրապետության իրավահաջորդ, անհար է սարածքի հարցում հղում անել Ադր. ԽՍՀ սահմաններին: Կամ էլ այդ անորոշ սահմանումն է ընկնել, որպեսզի Ադրբեջանը հարկ եղած դեմքում սարածքային հավակնություններ ցուցաբերի հարեւանների՝ Հայաստանի եւ Վրաստանի հանդեմ:

Բացի այդ, գործնականում ինչ է նշանակում սահմանների փոփոխության հարցը դեմքը հանրավելի: Անհեթեթություն կլինի ղեկավարացնել, թե լիարժեք անկախ եւ ինքնիշխան երկրի իշխանությունը կարող է ինքնին սահմանների փոփոխության հարց հարուցել եւ ներկայացնել ժողովրդի դաժին: Նման իշխանությունը մեկ օր իսկ չի հանդուրժվի: Եւ հասկանալի է, որ սահմանների փոփոխության հարց կարող է հարուցվել միայն դուս-ֆակտո, երբ սահմանները փաստացի փոփոխված են, ղեկավարությունը ստիպված է եղել ընդունել առաջարկվող դրսևարմաները, մնում է, որ փաստը ստանա վերջնական ձեւակերտում: Դա, սակայն, ԼՂ կարգավիճակի որոշման հանրավելի հեւ կաղ չունի: Ֆորմալ առումով եթե մոտենանք, ապա որեւէ մեկի հոգը չէ, թե ԼՂ կարգավիճակի հարցում սեփական ժողովրդին ինչ է ասելու Ադրբեջանի իշխանությունը: Դա նրա խնդիրն է:

Իսկ առհասարակ Ադրբեջանի նախագահը եւ ղեկավարն որեւէ դաժնույն, մեկնաբան կամ ֆաղաֆաղեւ իրավունք չունի հղում անելու սեփական երկրի սահմանադրությանը: Ավաճը հակամարտությունից ածանցված զեղում չէ: Իրականությունը թույլ է տալիս այդ մասին բարձրաձայնել՝ խնդիր վրա հրավիրելով օտարազգի կողմերի, միջնորդների եւ փորձագետների ուժարությունը: Այդ երկրի սահմանադրության՝ նախագահի ղեկավարություններին վերաբերող հոդված 111-ում, որն անվանված է «Պատերազմական դրության հայտարարում», օտարազգի է. «Ադրբեջանական Հանրապետության սարածքի մի մասի փաստացի օկուպացիայի, օտարերկրյա ղեկարության կամ օտարերկրյա ղեկարությունների կողմից Ադրբեջանական Հանրապետությանը դաժնեղծ հայտարարելու, Ադրբեջանական Հանրապետության դեմ զինված հարձակման իրական վստահ (...) դեմքում Ադրբեջանական Հանրապետության Նախագահը Ադրբեջանական Հանրապետության ողջ սարածքում կամ դրա առանձին տեղում հայտարարում է դաժնեղծական դրություն եւ 24 ժամկա ընթացքում Ադրբեջանական Հանրապետության Միլի մեղքիսի հաստատմանն է ներկայացնում իր կողմից ընդունված համարտասխան հրամանագիրը»:

Ադրբեջանի սահմանադրությունն ընդունվել է 1995թ., երբ կնքված էր զինարդարի եռակողմ համաձայնագիրը: Իրական սեսակեւից սահմանադրությունն ուժի մեղ մտնելու օրը Հեղրար Ալիեւը, որը Ադրբեջանի նախագահն էր, ղեկավար է հրամանագիր ստրագրեւ եւ հանրապետության ողջ սարածքում կամ դրա առանձին տեղում հայտարարեւ դաժնեղծական իրավիճակ: Նման հրամանագիր չի ստրագրվել: ⇒12

ՍԱՌԱ ՉԱՍՊԱՐՅԱՆ

Նյու Յորկ

Ուղայ Բուկուբ անունը կարեւորության չէր արժանանա, եթե դարբերաբար չհայտնվեւ Երրողանին անխնա ֆննադատող, հայամեւ մի օար հոդվածների սալ: Վաւինգսոնաբնակ թուր լրագրողի անմիջական օգնության օնորհիվ հնարավոր եղավ էլեկտրոնային կաղ հաստատել թուր կինոկավերագրող՝ Քյազըմ Գյունդողանի հեւ: Արմասներով դերսիմցի Քյազըմի նախնիները զոհվել են 1938թ-ի կոտորածների ժամանակ: Տարիներ օարունակ նա, կնոջ՝ Նեզահաթի հեւ, ուսումնասիրել է ազգային եւ կրոնական փոխանասնությունների մօտարոբոբ այդ օղախի ղեկարմությունն ու ժողովրդագրական ղեկարեւ: Այդ աշխատանքների ընթացքում հառնել է մահմեդական հայերի անցյալի ու ներկայի մասին վավերագիր եւ կեմդանի վկայությունների մի հսկա ժառանգություն: Նրանք աղրում են ֆրդերի, զազաների, դըզբաւների, ալավիների կողմին, նրանցից առերեւոյթ գրեթե չսարբերվելով: Մոս չորս տարի, կրելով ֆի-

Դերսիմի հայերի մունջ աղաղակը

Ճանասկան եւ գրաֆնական բնույթի դժվարություններ, աւխատել են մահմեդական հայերի մասին ղեկարմող՝ «Վանի երեխաները» ֆիլմի վրա, որի օնորհանդեւը կայացել է ամիսներ առաջ Սամբուլում: Գյունդողան աւնուսինները Թուրքիայում աւսիճանաբար սվարացող Հայոց ցեղասղանությունը ճանաչած մսավորականերից են, որոնք իրենց գործով մղատսում են այդ օարժանն ընդլայնմանը:

Ճննդավայր Դերսիմից հեռացել է 1980-ին զինվորական հեղաւերջունից հեւ: Սոցիալ-ֆաղաբական հայացքների ղեկարմող սասը տարի ազատագրվման է ենթարկվել թուրական բանսում, հայսնեց ինձ թուր կինոգործիչը: Անձնական որեւէ կաղ չունի հայերի հեւ, թերեւս միայն Հրանս Դինի հեւ ծանոթությունն է ընդհանրացնողը, եւ այն, որ համոզմուններով ոչ՝ ֆեմալիս է, ոչ՝ իսլամիս, հեւտեւող է սոցիալական հավասարության արժեքների: Այդ սեսակեւից անարդարացի կլինեւ անսեւել Դերսիմում աւկա հայկական այն վիթխարի հեւսը, որը սանում էր մեղ դեղի 1915 թվական, աւսաց մա: Հասկանալու համար 1937-1938 թվականներին Դերսիմի կոտորածների ղեկարմաները, ղեկավարելու ինքնուրույն առաջինի՝ Հայոց մեւ եղեմի իրականացման մոսիվների մեղ, այդ մասին բացաղիկ նյութերն ու մարդկանց հիււությունները խնամով հավաղագրել ու ներկայացրել են ֆիլմում: Դերսիմիցի հայ վերարդածներին Գյունդողան աւնուսինները նկարահանել են նաեւ՝ Կոնիայում, Բալուում, Իզմիրում եւ Սամբուլում:

Ավանդության հայկական տարբերակը վկայում է, որ Դերսիմ անունը հայ հոգեւորական Դէր Սիմոնի կրճատված տարբերակն է, ով դեռ 17-րդ դարում ֆարգել է հայերին մահմեդականություն ընդունել խուսափելու համար թուրական հալածանքներից: Կամավոր եւ բռնի մահմեդականություն ընդունելով՝ Դերսիմի հայության մի սվար գանգված կարողացել է փրկվել 1915-ի նախնիից, սակայն կոտորածի է ենթարկվել 1937-1938 թվականներին, այնտեղ ծագած խռովությունների ընթացքում: Ոչ մի վիճակագրություն չկա, թե դարերի ընթացքում որքան հայեր են իսլամ դավանել, նրան-

ցից՝ որքան են ուծացվել ու որքան են այսօր, ի հեռուկա հանգամանքների, ծաւուկ ղեկարմումն նախնիների ավանդույթը եւ ձգտում վերագսնել իրենց հայկական ինքնությունը: Աղբյուրների վկայությամբ այդ հայերի թիվը հասնում է միլիոնների:

Դժվար է այդ հարցին հստակ ղեկարմալ սալ, սաում է Քյազըմ Գյունդողանը, չի կարող մեւ լինել ազգային այն հասվածի թիվը, ով ենթարկվել է կրկնակի կոտորածների, իսկ խաղաղ ղեկարմաներում՝ կրոնական հալածանքների: Դերսիմի երեւ-չորս գյուղերում են ղեկարմակված հայերը, օարերը սփռված են մեւ ֆաղաբներում: Ընդհանուր մի ֆանի տասնյակ հազարի կարող է հասնել հայությունը չթաղանթների թիվը, ոչ ավելին:

«Վանի երեխաները» ֆիլմում վկայակոչվում է Հայկոբի Վանի գյուղի 9-րդ դարում կառուցված եւ եղեմից փրկված Սուրբ Կարաղեւ վանը, ինչը դերսիմահայության միակ աղթավայրն է եղել: 1938 -ին Դերսիմի աղթամբությունը ճնեւելիս վանը հիմնովին ավերվել է թուրական օղուծի ղեկարմությունից, իսկ վանահողը, տեղի հայությանն ու ա-

վալիներին թուրերը դաժանորեն ոչնչացրել են: Ի դեմք, Դերսիմի դեմ թուրական օղուծի հարվածներում, որպես ղեկարմիչ օղաչու մասնակցել է նաեւ Մուսասֆա Քեմալ Աթաթուրքի որդեգրած դուստր՝ Սաբիհա Գյոնչեն, ով, ըստ Հրանս Դինի լրագրողական մի ուսումնասիրության, ունեցել է հայկական արմասներ:

Թուրք ազգագրագետ, մարդասեր այս ընսանեկան զույգի միակ մղատսակն է «Վանի երեխաները» ֆիլմով դիմել հայ համայնի կառույցներին՝ ելեղեղուն, մակուբային հիմնարկներին, հայ հասարակությանը, որպեսզի նրանց՝ մահմեդականացված հայերին, ընդունեն այնպիսին, ինչպիսին կան, չօտարեն, չվանեն հայկական միջավայրից: Փոխըմբռնմամբ նրանց հայկական ինքնությունը կզարգանա, աւսիճանաբար դարձի կզան իրենց արմասներին, սաում են ֆիլմի հեղինակները: Նրանք ծրագրում են այն ցուցաղրել եվրոպական մի օարք ֆաղաբներում, ինչպես նաեւ Երեւանում:

Թերեւս հայության յոթանասուն տղուն իր նախնիներից լսած կլինի գաղթի ճանաղարհին կորած դաժեր, ֆրոջ, հիմնականում՝ իզական սեղի այլ հարագսների անհայտ ճակատագրերի մասին: Նրանցից օարերը, Տեղասղանությունից հեւո ղեկարմել են թուրական որբանոցներում, ունանց՝ հեւց ճանաղարհից վերցրել են թուրք ընսանիները, ունանց՝ առեւանգել են ֆրդերը, օարերը՝ բռնի կնության եւ կրոնափոխության են ենթարկվել: Ով գիտե, ֆանի հազար հայուհիներ են եղել մահմեդական այս հայերի մայրերն ու մեծմայրերը...

Ու եթե ճակատագրի բարեբալտ թեւունով, մի օր, Արարաի օուրջ մեղ վիճակվի աղրել օտարի հեւ կողմ-կողմի, թող որ դրանք լինեն հայկական արմասներից փարվել ցանկացող այսօրվա մահմեդական հայերը:

Ամերիկա-չինական հարաբերությունները հետզհետե բարելավվում են: Հասկանալի է, որ դրական տեղադրություններ են ոչ միայն միջազգային և արտադրականության մեջ, այլև ֆինանսական ոլորտում: Այսպես, նախագահ Թրամփի խորհրդատու Ջարեդ Կուշների ֆոյերը՝ **Նիկոլ Կուշներ-Սեյդեր**, մայիսի 6-ին Պեկինում կազմակերպված բարեգործական միջոցառման ժամանակ, որը կոչվում էր «ներդրել 500.000 դոլար ԱՄՆ-ում և սարգրվել», կոչ արեց ՉԺՀ մեծահարուստներին ներդրումներ կատարել Նյու Ջերսի նահանգի անվարժ կայքի շտաբում: Եվ այստեղ հարցը լուրջ է, որ Ղոնալդ Թրամփը ընթացիկ հանդերձ զբաղվում է շինարարական բիզնեսով: Վաճառված ձգտում է Պեկինի հետ ռազմավարական երկխոսություն հաստատել՝ չին բուրժուաների

զգահ Նուրուլթան Նազարբաեյի խոսքերով՝ երկու երկրներն ունեն լավագույն ժամանակակից տեխնոլոգիաներ: Դրանց մեջ նա հասկալի կարծիքներ է հայտարարում: Ռազմավարական գործընկերության ղեկավարումը և միջոցառման սահմանափակումները համաձայնագրերը: Այսպիսով, սարձաբանության ղեկավարումը և թուրքական զինուորի մեծաքանակությամբ ներդրումներն են, որոնք լուծել են սահմանային բոլոր հարցերը: Ասանա-Աբխազիայի հարաբերություններում կատարված կրակային առաջընթացին նախորդել էր մի ֆանի իրադարձություն: Այսպես, ապրիլի 11-ին Ղազախստանի, Ադրբեյջանի, Կրասնոդարի, Ուկրաինայի դեկլարացիաները Կիևում հանդիպել էին Անդրկասպյան սրահամոտային երթուղու (ԱՏԵ) բեռնափոխակազմակերպության հարցը ֆունկցիոնալ համար: Կողմերը

Դա կառավարվում է արդի տեխնոլոգիաների, միջավայրի և հաղորդակցությունների, ինչպես նաև 21-րդ դարի կրթության առաջնահանգությունների հետ: Չգալի է դառնում նաև չինական գործուն: Ներկայումս դա զգացվում է նաև ֆալսիֆիկացիայի ոլորտում՝ ՄԱԿ-ում: Հասկանալի է, որ ապրիլի 13-ին՝ Թուրքիայում նախագահ Բերդինոսիանի Ղազախստան և Չինաստան կատարելիք այցելություններից հինգ օր առաջ այդ երկու երկրները ձեռնարկեցին ֆունկցիոնալ ՄԱԿ-ի ԱԽ-ում, երբ ԱՄՆ-ը, Մեծ Բրիտանիան և Ֆրանսիան առաջարկեցին բանաձև ընդունել սիրիական խան-Շեյխունում ֆունկցիոնալ զենքի կիրառման վերաբերյալ: Սոցիալական մատչելիության հարցում էր տրամադրված: «Շահ կարելու է, որ ձեռնարկված մասնաճյուղը, իսկ Ղազախստանի

սահմանը Ասանային: Պասաճանակ է, որ Ղազախստանը նոր բեռնափոխակազմակերպություն է կառուցում Աբխազիայում: Աբխազիայի հետ մտերմացում է Անդրկասպյան զազանուդի անցկացման մասին: Reuter գործակալությունը հաղորդում է Թուրքիայից Թուրքիայի ծովափնյա Ուզունադա բնակավայրի մոտ 7 կմ խորության վրա հայտնաբերված գազի համալիրի մասին: Նախնական հաշվարկների համաձայն, այնտեղ օրական հանույթ կարող է կազմել մինչև 500 հազար խմ գազ և 150 տոննա խամայոթ: Մամուլում, որ ենթակառուցված նախագիծը կարող է ընթացիկ Թուրքիայից իրադարձությունները Կասպից ծովում 2009 թվականից կառուցում են հեղուկ գազի խոշոր լարակառուցումներ, իսկ 2007 թ. 1,5 մլրդ դոլար հատկացրին Թուրքիայից Բաքու-Ջեյհան գազամուղի միջազգային նախագիծը:

են նաև ամերիկացիները ի դեմս Exxon Mobil և Chevron ընկերությունների: Ենթադրվում է, որ Անդրկասպյան զազանուդը հնարավորություն կստանա խաչաձևները Թուրքիայից և Անդրկասպյան զազանուդի անցկացման մասին: Reuter գործակալությունը հաղորդում է Թուրքիայից Թուրքիայի ծովափնյա Ուզունադա բնակավայրի մոտ 7 կմ խորության վրա հայտնաբերված գազի համալիրի մասին: Նախնական հաշվարկների համաձայն, այնտեղ օրական հանույթ կարող է կազմել մինչև 500 հազար խմ գազ և 150 տոննա խամայոթ: Մամուլում, որ ենթակառուցված նախագիծը կարող է ընթացիկ Թուրքիայից իրադարձությունները Կասպից ծովում 2009 թվականից կառուցում են հեղուկ գազի խոշոր լարակառուցումներ, իսկ 2007 թ. 1,5 մլրդ դոլար հատկացրին Թուրքիայից Բաքու-Ջեյհան գազամուղի միջազգային նախագիծը:

ՉԺՀ-ի, ԱՄՆ-ի և Բրիտանիայի անդրկասպյան երթուղին կերջանցի Ռուսաստանը

Ղազախստանի, Թուրքիայի և Ադրբեյջանի «Տարավային գազային միջանցք»

հավասարությունը գնելով «EB-5» ներդրումային այցազրի միջոցով, որը թույլ կտա կառուցել ներդրումային և ԱՄՆ-ին մասնակցող դարձնել «Սեպարատիստական» նախագիծը:

Ենթ է, ամերիկացի ոչ բոլոր բարձրաստիճանի ղազախստանցիներն են հավանություն տալիս Չինաստանում Կուշների ծավալված բուռն գործունեությանը: Բավական է հիշատակել ազդեցիկ ամերիկացի Breitbar News հրատարակության խմբագիր Պիտեր Շվեյցերի բացահայտումը, ով Թրամփի փեսային մեղադրում է միլիարդատեր Ջորջ Սոուսի և Գոլդման Սաֆսի բանկի հետ համագործակցության մեջ: Այդ բանկը հայտնի է Լոնդոնյան Սիթիի հետ իր վաղեմի կապերով: Հետաքրքիր է, որ ԱՄՆ զանապետարանի նոր ղեկավար Սթիվեն Մուլլինը ինքը վերջերս ափսոսանք է Գոլդման Սաֆսի ցեղանկների խորհրդում: Բայց կա ես մեկ փաստ. Breitbar News-ի հիմնադիր Սթիվեն Բեննոնը Դոնալդ Թրամփի նախընտրական արձագանքի գլխավոր կազմակերպիչն է և նա մեծավոր խորհրդակցություններ է կատարում Չինաստանի ղեկավարներին: Այնպես որ, հարաբերական ջրբաժանը ուղղակի է: Ի դեպ, երկրի առաջին դեմքի վրա գերակշռող ազդեցություն ունենալու համար ղախաբեկը սովորական բան է:

Ղազախստանի վրա ԱՏԵ-ի նախագիծը ցրանակներում աշխատանքները ցարունակել են երթուղին երկարացնելու և մինչև Եվրոմիություն հասցնելու նպատակով:

Այդ մասին հաղորդում է «Деловой Казахстан» գործակալությունը՝ նշելով, որ բանակցությունների մասնակիցները մտադիր են ընդլայնել փոխադրողներին մասնավոր ծառայությունները, կիրառել «մեկ ղազախստանցի» սկզբունքը, առավել նպաստակա համար դարձնել և միասնականացնել բեռնափոխակազմակերպության ընթացքում օգտագործվող արտոդրականությունը: Ինչ վերաբերում է բեռնափոխակազմակերպությանը, ակնհայտ է, որ որդես հիմք են ընդունվում Թուրքիայով անցնող երթուղիները, որտեղ նախատեսվում է ս.թ. հունիսին գործարկել «Բաբու-Թերիսի-Կասու» երկաթգիծը: Բեռնափոխակազմակերպությանը ղեկավարում են իրականացված նաև Օդեսայով:

Կիեվի հանդիպման հաջորդ օրը՝ ապրիլի 12-ին, ղազախստանի «Егемен Казахстан» թերթը հրատարակեց Նուրուլթան Նազարբաեյի «Աղազայի ուղեգիր. հոգեւոր վերածնունդ» հոդվածը, որտեղ նա բացատրում էր, թե ինչու Ղազախստանը մինչև 2025 թ. ղեկավարվելու է սլավոնական գրից անցնի լատինականին:

դեղին ուրուսի դեռ խաղաց Ռուսաստանի հետ նրա ընդհանուր ղազախստանցիները, իսկ Անդրկասպյան նախագիծը դեղին մա հեռացավ Ռուսաստանից և միացավ ԱՄՆ-ի և մնացյալ աշխարհի դիրքում, հայտարարեց ԱՄՆ նախագահի մամուլ ֆարսուղար **Շոն Սոլայեր**:

Վաճառվածի հանդեպ Պեկինի և Ասանայի բարյացակամությունը բացատրվում է նրանով, որ վերջին մեկ տարում Պեկինում Չինաստանից դեղին Եվրոպա բեռնափոխակազմակերպությունների սահմանափակմանը միջնորդական միջոցներ չի ձեռնարկել: 2016 թ. ՉԺՀ-ից դեղին Եվրոպա բեռնափոխակազմակերպությունների ծավալը կազմեց 104,5 հազար ֆունտնանոց համարժեք, ինչը կրկնակի գերազանցում է նախորդ տարվա ցուցանիշը: Իսկ մինչև 2020 թ. ծավալը կկազմի 800 հազար ֆունտնանոց համարժեք: Ինչ վերաբերում է Ղազախստան-Չինաստան բեռնափոխակազմակերպությանը, դրանք 2016 թ. կազմել են ավելի քան 8 մլն տոննա, ինչը 16 %-ով գերազանցում է 2015-ի ցուցանիշը: Նախատեսվում է 2017-ին հասնել 10 մլն տոննայի բնագծին: Այնպես որ Մոսկվայի հիմա այնքան էլ չի հե-

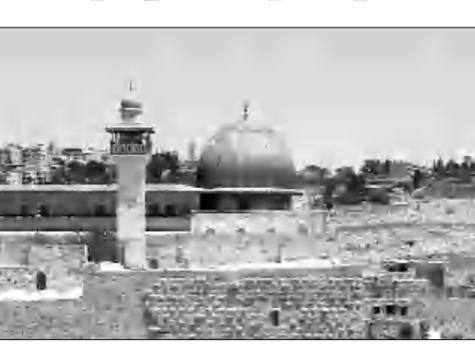
նը, որը ենթադրում է մարդասար, լասանավային և կոնստրուկցիոն շինարարական աշխատանքները: Աղազայում դա Թուրքիայից մեծաքանակությամբ կազմակերպություն կա հրաժարվել «Трансшефт»-ի ծառայություններից, որի միջոցով նախկին արձանդվում է Նովոռոսիսկ:

Ասանան և Աբխազիայը հույս են դնում Բաքու-Ջեյհան, որը 1990-ականների սկզբից փորձում է սնորհել դեղին Եվրոպա աշխարհից մեծաքանակությամբ փոխադրողներին Անդրկասպյան երթուղին: Տվյալ նախագիծը գլխավոր օղորտորը British Petroleum կորորացիան է, որը նախատեսում է 2018 թ. ավարտել Անդրանայի կառուցումը և Անդրադրիական զազանուդների վրացական հասվածի շինարարությունը: Նախագիծը հետաքրքիր է

նը, որը ենթադրում է մարդասար, լասանավային և կոնստրուկցիոն շինարարական աշխատանքները: Աղազայում դա Թուրքիայից մեծաքանակությամբ կազմակերպություն կա հրաժարվել «Трансшефт»-ի ծառայություններից, որի միջոցով նախկին արձանդվում է Նովոռոսիսկ:

Ասանան և Աբխազիայը հույս են դնում Բաքու-Ջեյհան, որը 1990-ականների սկզբից փորձում է սնորհել դեղին Եվրոպա աշխարհից մեծաքանակությամբ փոխադրողներին Անդրկասպյան երթուղին: Տվյալ նախագիծը գլխավոր օղորտորը British Petroleum կորորացիան է, որը նախատեսում է 2018 թ. ավարտել Անդրանայի կառուցումը և Անդրադրիական զազանուդների վրացական հասվածի շինարարությունը: Նախագիծը հետաքրքիր է

Երդողանը կոչ է արել ղազախստանի Երուսաղեմի Ալ-Աֆա մզկիթի «խլամական ինֆույթությունը»

խոսելով Ասանուրում մի ֆանի օր առաջ Երուսաղեմի թեմայի շուրջ կայացած համաժողովում, Երդողանը կոչ է արել աշխարհի մահմեդականներին ավելի հաճախ այցելել ալ-Քուդայի (Երուսաղեմի արաբական անվանումը) ալ-Աֆա մզկիթը ղազախստանի համար այդ վայրի իսլամական ինֆույթությունը, շեղելացնում է «Ինստիտուցիոնալ Բիզնես Բայնս» թերթը:

Իր ելույթում բուռն թափով հարձակվելով Իսրայելի վրա, նա երկրի ներկա վարչակարգի Արեւմտյան ափի սկզբնական ֆալսիֆիկացիոն ընդհանրացում է Ամերիկայում և Գերմանիայում Աֆրիկայում սեւերի հանդեպ իրագործված խտրականությանը և զգուցանում է Թրամփի վարչակազմին Մ. Նահանգների դեմոկրատներին Թեյ Ալիվից Երուսաղեմ չհեղափոխել: «Դա չափազանց սխալ է անխիտեմ ֆայլ կլինի», ասել է նա:

Նրա ելույթը խիստ ֆունդամենտալ է արժանացել Իսրայելում, որտեղ համարել են, որ «Թուրքիայի հակասական առաջնորդը իրավունք չունի բարոյականություն ֆարգելու, ֆանի որ ինքը համակարգված ձեռք խախտում է մարդու իրավունքները իր երկրում: Իսրայելը սարածաբանի միակ ժողովրդավարական երկիրն է, որտեղ հրեաները, մահմեդականներն ու քրիստոնյաները ունեն ղազախստանցի ազատություն», ասված է կոչ ղազախստանում: Վ. Ս.

